

REPUBLIKA HRVATSKA
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

Broj: POSI.R – 029-21/12-01-03
Zagreb, 13. travanj 2012.

REPUBLIKA HRVATSKA
61 – HRVATSKI SABOR
ZAGREB, Trg Sv. Marka 6-7

Prijemno broje: 13-04-2012		
Pravobraniteljska oznaka:	Og. br.	
021-12/12-09/14	65	
Unosni broj:	Pril.	Vrij.
4102-12-03	1	CD

Hrvatski Sabor
Trg sv. Marka 6-7
10 000 Zagreb
Predsjednik Boris Šprem

Predmet: Izvješće o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu, sažetak
- dostavlja se

Poštovani,

Sukladno čl. 178 Poslovnika Hrvatskog sabora dostavljamo Vam sažetak teksta Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu u pisanom - papirnatom i digitalnom obliku - na CD-disku.

S poštovanjem,

Privitak :

-Sažetak Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011.
u pisanom obliku i digitalnom na CD-u

REPUBLIKA HRVATSKA
Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

Izvješće o radu
Pravobraniteljice za osobe s
invaliditetom
2011.

-SAŽETAK-

Zagreb, ožujak 2012.

www.posi.hr

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. PRIMJENA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM	1
1.2. SPAJANJE PRAVOBRANITELJSKIH UREDA – MOGUĆI GUBITAK DOSEGNUTE RAZINE ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM	2
2. PRIKAZ POSTUPANJA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM	2
2.1. PRITUŽBE STRANAKA PO PODRUČJIMA.....	4
3. AKTIVNOSTI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM	5
3.1. ZDRAVLJE.....	5
3.1.1. BOLNIČKO LIJEČENJE MEDICINSKOM REHABILITACIJOM	5
3.1.2. ORTOPEDSKA POMAGALA.....	5
3.1.3. STOMATOLOŠKA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA.....	5
3.1.4. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA OSOBA S MENTALNIM OŠTEĆENJEM - LIJEČENJE I REHABILITACIJA.....	6
3.1.5. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE.....	7
3.2. PRISTUPAČNOST, MOBILNOST I STANOVANJE	7
3.2.1. PRISTUPAČNOST I MOBILNOST.....	7
3.2.2. STANOVANJE	8
3.3. SUDJELOVANJE U JAVNOM I POLITIČKOM ŽIVOTU	9
3.4. ODGOJ I OBRAZOVANJE	9
3.4.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ	9
3.4.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	10
3.4.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE.....	11
3.4.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	11
3.5. PROFESIONALNA REHABILITACIJA I CJELOŽIVOTNO UČENJE	12
3.6. RAD I ZAPOSŁJAVANJE.....	12
3.7. MIROVINSKO OSIGURANJE	14
3.7.1. PRAVO NA DOPLATAK ZA DJECU.....	15
3.8. SOCIJALNA ZAŠTITA.....	15
3.8.1. JEDNAKOST PRED ZAKONOM	16
3.8.2. NEOVISNO ŽIVLJENJE I UKLJUČENOST U ZAJEDNICU.....	17
3.8.3. OSOBE S INVALIDITETOM U DOMOVIMA ZA STARIJE I NEMOĆNE OSOBE.....	18
3.8.4. AUTIZAM	18
3.9. PRISTUP PRAVOSUĐU	19
3.9.1. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST.....	19
3.10. ZAKON O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE	20
3.11. ŽENE S INVALIDITETOM	22
3.12. MEĐUNARODNA SURADNJA.....	23
3.13. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I ŠPORTU	24
3.14. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA	24
3.15. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI.....	25
3.15.1. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA	25
3.16. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PRAVNIH PROPISA I PODUZIMANJE MJERA RADI POBOLJŠANJA POLOŽAJA OSOBA S INVALIDITETOM	26
4. OPĆE POSLOVANJE UREDA.....	28

5. FINANCIJSKO POSLOVANJE UREDA	28
6. ZAKLJUČAK	28

PREGLED KRATICA

Kratika	Naziv
OSI	Osoba/e s invaliditetom
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
RH	Republika Hrvatska
NN	Narodne novine
CZSS	Centar za socijalnu skrb
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MOBMS	Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MZOŠ	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
MZSS	Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
MP	Ministarstvo pravosuđa
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
DV	Dječji vrtić
OŠ	Osnovna škola
SŠ	Srednja škola
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
VE	Vijeće Europe
EU	European Union (Europska unija)
EZ	Europska zajednica

1. UVOD

Osnivanjem zasebnog pravobraniteljskog ureda za osobe s invaliditetom koji je počeo s radom 1. srpnja 2008. godine Republika Hrvatska je iskazala svoje stajalište da je ovoj skupini hrvatskih građana potrebna dodatna vidljivost u sustavu zaštite ljudskih prava.

Aktivnosti Ureda u prvoj polovici 2011. godine bile su obilježene nastojanjima da se očuva samostalnost Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Velik dio komentara u saborskoj raspravi o Izvještaju o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2010. godinu odnosio se upravo na komentare zastupnika na najavljeno ukidanje institucije čiji je rad pohvaljen od strane svih zastupnika. Rasprava o Izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bila je prva rasprava u Hrvatskom saboru za čiji prijenos je osiguran prevoditelj za znakovni jezik. U razdoblju za koje se Izvještaj podnosi Ured je imao **1446** postupanja u svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava osoba s invaliditetom. Prema Hrvatskom registru osoba s invaliditetom, u Hrvatskoj je s danom 12.01.2012. zabilježeno 518 081 osoba s invaliditetom (*Izvor: Hrvatski zavod za javno zdravstvo*). Na području zaštite prava i rada na pojedinačnim pritužbama osoba s invaliditetom, Ured poseban naglasak stavlja na suzbijanje diskriminativnih postupanja, odnosno stavljanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u neravnopravni položaj kroz uskraćivanje razumne prilagodbe za uključivanje u redovne vrtiće, škole i na radna mjesta. Najčešće pritužbe su bile u području *socijalne skrbi, pristupačnosti, obrazovanja, zapošljavanja, mirovinskog osiguranja i zdravstva*.

Na području promicanja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prava osoba s invaliditetom izdvojili bismo organiziranje skupa na temu poslovne sposobnosti i skrbništva. U Slavenskom Brodu, Zadru, Rijeci i Čakovcu održane su tribine o položaju žena s invaliditetom. Pravobraniteljica pridaje poseban značaj suradnji s udrugama osoba s invaliditetom koje nastoji uključiti u svoje aktivnosti i inicijative. Ured je dao brojne prijedloge i preporuke i neprestano podsjećao i upozoravao nadležna ministarstva na obavezu uključivanja osoba s invaliditetom u konzultacije tijekom donošenja zakona u skladu s krilaticom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom *Ništa o nama bez nas*. Kako se Zakonom o socijalnoj skrbi regulira veliki broj prava s osnove invaliditeta uputili smo niz prijedloga i primjedbi na nacrt ovog zakona u vrijeme kratke javne rasprave. Neki prijedlozi su prihvaćeni no ne i oni najznačajniji koji bi utjecali na zaokret od medicinskog prema socijalnom modelu invaliditeta. Pravobraniteljica je promicala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom i u dijelu u kojem se jasno nalaze da bi sve osobe s invaliditetom uključujući i one s intelektualnim i psiho-socijalnim teškoćama trebale imati pravo glasa. U nastavku se nalazi sažetak Izvješća o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu, dok je detaljniji uvid u položaj i prava osoba s invaliditetom moguće izvršiti u cjelovitom Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu koje je predano 31. ožujka 2012. Hrvatskom saboru.

1.1. PRIMJENA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Terminologija

Najvažniji međunarodni pravni dokument s područja zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom je UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom koju je Republika Hrvatska ratificirala 1. lipnja 2007. godine. Konvencija je stupila na snagu 3. svibnja 2008. godine i postala dio pravnog poretka RH. Sukladno čl. 33. st. 2. Konvencije Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prepoznata je kao nezavisni mehanizam za zaštitu, praćenje i promicanje Konvencije.

Uz termine osobe s tjelesnim oštećenjima i osobe s osjetilnim (senzoričkim) oštećenjima, umjesto termina osoba s mentalnom retardacijom Konvencija je uvela termin osoba s intelektualnim oštećenjima dok je za osobe s duševnim smetnjama uveden termin mentalna oštećenja, a za njih se u literaturi sve češće koristi termin osobe s psiho-socijalnim invaliditetom.

Socijalni model invaliditeta

Najznačajniji zaokret koji Konvencija uvodi je odmicanje od medicinskog modela invaliditeta i usvajanje socijalnog modela. Socijalni model invaliditeta uključuje razumijevanje invaliditeta kroz interakciju oštećenja i okoline koja uslijed svoje neprilagođenosti oštećenje pretvara u invaliditet odnosno ograničavanje aktivnosti (funkcioniranja) neke osobe i njezinog sudjelovanja u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Novi pristup invaliditetu ostvaruje se kroz fokusiranje na preostale sposobnosti i oslonjen je na procjenu sustava potpore koji društvo treba osigurati osobi kako bi se njezine mogućnosti izjednačile s mogućnostima ostalih građana bez oštećenja. Konvencija je težište odgovornosti za umanjivanje prepreka iz

okoline prenijela na državu potpisnicu (odnosno njezina tijela i institucije). Stoga je Konvencija kao sastavni dio našeg pravnog sustava obvezala RH da cjelokupno zakonodavstvo i praksu uskladi s njezinim načelima.

Podnošenje izvješća o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine

Vlada RH podnijela je 2011. godine UN-ovom Odboru za prava osoba s invaliditetom Inicijalno izvješće o provedbi Konvencije. MOBMS, koje je na razini Vlade RH bilo zaduženo za koordinaciju sastavljanja izvješća zatražilo je određene podatke i mišljenja i od Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom međutim ona u cijelosti nisu uvrštena u tekst Izvješća. Ured će UN-ovom Odboru za prava osoba s invaliditetom podnijeti tzv. paralelno ili alternativno izvješće sukladno odredbama Konvencije. Jedan od najznačajnijih nacionalnih dokumenata za osobe s invaliditetom je Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. Kroz pet godina njezine primjene uočene su određene manjkavosti u pogledu definiranja pokazatelja provedbe predviđenih mjera kao i njihovih rokova. Ujedno se kasni i s podnošenjem izvješća o provedbi pa tako izvješće o provedbi Strategije za 2010. godinu do pisanja ovog izvješća još uvijek nije službeno objavljeno. Takvo odgođeno prikazivanje poduzetih mjera i Uredu pravobraniteljice otežava praćenje provedbe tog dokumenta.

1.2. SPAJANJE PRAVOBRANITELJSKIH UREDA – MOGUĆI GUBITAK DOSEGNUTE RAZINE ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

Bez prethodnih najava i konzultacija, na sastanku s tadašnjim ministrom pravosuđa 23. ožujka 2011. pravobraniteljici za osobe s invaliditetom priopćeno je da se uredi posebnih pravobraniteljica namjeravaju pripojiti Uredu pučkog pravobranitelja. Pravobraniteljica je održala sastanak s predstavnicima Delegacije EU u Hrvatskoj koji su ponovili da je preporuka Europske komisije bila da se jačaju kapaciteti svih pravobraniteljskih ureda u RH posebice u području suzbijanja diskriminacije, i istaknuli da su načini jačanja unutarnja stvar svake države na koje Europska komisija ne utječe niti predlaže specifične načine ostvarenja tog cilja. Svi savezi osoba s invaliditetom i mnoge udruge osoba s invaliditetom širom Hrvatske uputili su pisma podrške Uredu. Od strane Ministarstva pravosuđa nisu navedeni konkretni i jasni razlozi zbog kojih je došlo do predlaganja spajanja pravobraniteljskih ureda, a posve su izostale informacije o tome kako se predviđeno pripajanje namjerava provesti. Obzirom na izostanak šire javne rasprave te žurnosti koja je pratila izradu ovog zakona, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom izrazila je bojazan da će predviđeno uklapanje problematike osoba s invaliditetom i preporuka usmjerenih na poboljšanje njihovog položaja u jedno Izvješće dovesti do gubitka vidljivosti osoba s invaliditetom, kako u javnosti tako i pred državnim tijelima. Posebno smo naglasili problem pristupačnosti jer su poslovni prostori u kojima rade neki od pravobranitelja nepristupačni.

Usprkos svim gore navedenim argumentima, neodržavanju javne rasprave i velikom negodovanju javnosti, Zakon o pučkom pravobranitelju kojim se trebalo provesti spajanje pravobraniteljskih ureda izglasan je u Hrvatskom saboru. Zakon je trebao stupiti na snagu 1. srpnja 2012. godine no zbog činjenice da nije donesen potrebnom većinom glasova Ustavni sud RH donio odluku kojom je utvrdio da Zakon o pučkom pravobranitelju (NN, br. 125/11) nije donesen u postupku propisanom člankom 83. stavkom 2. Ustava Republike Hrvatske te da ne može stupiti na snagu prije nego što se donese većinom glasova svih zastupnika u skladu s člankom 83. stavkom 2. Ustava Republike Hrvatske. U vrijeme pisanja ovog izvješća nismo upoznati s planiranim mjerama Vlade RH i Hrvatskog Sabora vezanima uz donošenje Zakona o pučkom pravobranitelju.

2. PRIKAZ POSTUPANJA UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Tijekom 2011. godine zaprimali smo pritužbe, zamolbe, prijedloge te druge vrste predmeta gdje su osobe s invaliditetom, njihove obitelji i bližnji, organizacije civilnog društva, ali i drugi građani koji su željeli unaprijediti kvalitetu življenja osoba s invaliditetom na području RH, tražili razna postupanja Ureda. Građani su nam se najčešće obraćali pisanim putem, ali i osobnim dolaskom i telefonskim putem.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je sukladno djelokrugu rada u 2011. imao ukupno 1446 predmeta, inicijativa i savjetovanja u svrhu zaštite, praćenja i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom. U 2011. godini pravobraniteljica je u svrhu zaštite prava osoba s invaliditetom imala **647** predmeta. Od tog broja, u svrhu potpore kod provođenja projekata koji su osmišljeni radi poboljšanja kvalitete življenja OSI, dobivanja prostora pojedinih udruga čiji su članovi ili korisnici usluga OSI ili radi provedbe određenih aktivnosti pravobraniteljica je postupala u **27** inicijativa kroz preporuke ili pisma podrške. Ured je postupao i u slučajevima kada stranke nisu podnijele pisanu dokumentaciju, pa nije otvoren predmet, a obratile su se Uredu višekratno putem telefona. Takvih je ukupno bilo **507** postupanja. Budući da telefonsko savjetovanje i savjetovanje putem e-pošte OSI i podnositelja/ica u njihovo ime predstavlja za stanoviti broj OSI najprimjereniji oblik komunikacije s Uredom, s tim predstavkama postupalo se jednako kao i predstavkama podnesenim pisanim putem. Činjenica je da se OSI nalaze u sve težim socijalnim uvjetima, a nerijetko žive i u uvjetima siromaštva te nisu u mogućnosti izdvajati dodatna sredstva za prijevoz, pratnju i drugo kako bi se osobnim dolaskom pritužili ili tražili neko postupanje iz nadležnosti Ureda. U skladu s člankom 12 st. 1 Zakona o pravobranitelju za OSI u kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o OSI koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, ostvarena su **34** obilaska. Obiđeni su i posjećeni sljedeći prostori: *Osnovna škola „Eugen Kumičić“ i teretana za osobe s invaliditetom u Velikoj Gorici, obilazak grada Velike Gorice i gradskih prostora, „Društvo za pomoć mentalno retardiranim osobama Vukovar“ u Vukovaru, Centar za odgoj i obrazovanje „Ivan Štark“ u Osijeku, Klinički bolnički centar u Osijeku, Kaznionica u Lepoglavi, Zatvor u Zagrebu, Zatvorska bolnica u Zagrebu, Psihijatrijske bolnice na Ugljanu, Rabu i Sv. Ivan u Zagrebu, Dom za psihički bolesne osobe u Zemunik, Dom za starije i nemoćne u Zagrebu, Centar za rehabilitaciju Komarevo, Centar za radnu terapiju i rehabilitaciju "Sv. Vinko Paulski" - Oborovo, Osnovna škola „Milan Amruš“ u Slavanskom Brodu, Centar za rehabilitaciju Rijeka, Ekonomska škola u Rijeci, Centar za rehabilitaciju Josipovac kod Dubrovnika, Dom za starije i nemoćne i tjelesno ili mentalno oštećene osobe Metković“ u Metkoviću, Sigurna kuća u Vukovaru, Centar za rehabilitaciju „Silver“ u Zagrebu, Centar za rehabilitaciju Ozalj u Jaškovu, Centar za odgoj i obrazovanje Zagorska u Zagrebu, Centar za odgoj i obrazovanje „Tomislav Špoljar“ u Varaždinu, Srednja strukovna škola u Varaždinu, Zaštitna radionica za osobe s invaliditetom u Varaždinu, Centar za rehabilitaciju Zagreb podružnica Zaprešić, Centar za autizam podružnica Rijeka, Centar za autizam u Dvorničičevoj i Dubravi u Zagrebu, Udruga osoba s invaliditetom „Prijatelj“ u Metkoviću, Udruga roditelja djece sa smetnjama u razvoju „Sunce“ u Makarskoj.*

Značajan dio aktivnosti pravobraniteljice odnosio se na predlaganje izmjena i donošenja propisa - na osnovu pritužbi OSI ili drugih saznanja stečenih putem medija, sudjelovanjem na događanjima, ali i praćenjem službenih listova te mrežnih stranica Vlade RH i Hrvatskog sabora. Pravobraniteljica je uputila prijedloge za izmjene i dopune propisa kao i donošenje novih u područjima socijalne skrbi, zdravstva, zapošljavanja, obrazovanja, pravosuđa, mirovinskog osiguranja i pristupačnosti.

*Pravobraniteljici za OSI je u 2011. godini od nadležnih institucija dostavljeno na mišljenje **22** propisa.*

Pravobraniteljica za OSI je uputila **31** prijedlog za izmjene dopune ili donošenje u 23 propisa. *Pravobraniteljica i/ili zamjenici sudjelovali su u **22** sjednice radnih tijela Hrvatskog sabora.*

Pravobraniteljica u svom radu provodi i aktivnosti u cilju podizanja razine svijesti i uklanjanja predrasuda društva po pitanju osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je uputila **270** inicijativa prema tijelima – državnim, jedinicama lokalne, područne (regionalne) samouprave, savezima i udrugama osoba s invaliditetom. Te inicijative odnosile su se na preporuke, upozorenja, upite u svrhu rješavanja pojedinačnih slučajeva, podizanja razine svijesti, osiguranja proračunskih sredstava, analize stanja, statističkih podataka i dr. *Pravobraniteljica je sa suradnicima imala **76** medijskih istupa sa svrhom podizanja razine svijesti i obavještavanja javnosti o stanju prava osoba s invaliditetom.* Sudjelovali smo aktivno na **41** događanju u različitim dijelovima Hrvatske na način da su pravobraniteljica i njezini suradnici izlagali o postojećim pravima i pogodnostima za OSI na nacionalnoj i međunarodnoj razini, kao i doprinosili raspravama konkretnim prijedlozima i zaključcima. Sudjelovali smo na **58** događanja u Hrvatskoj u svrhu informiranja o radu saveza i udruga OSI, njihovim aktivnostima u projektima kao i o radu pojedinih institucija i ustanova. Kako je Republika Hrvatska na pragu ulaska u EU, sve je izraženija međunarodna suradnja Ureda i institucija i organizacija iz drugih zemalja te smo u tom području aktivno sudjelovali na **8** međunarodnih događanja. *Pravobraniteljica je organizirala tematsku sjednicu u Hrvatskom saboru, **2** međunarodna skupa i **11** tribina.*

Prikaz broja predmeta po županijama

Najviše se postupalo u predmetima s područja Grada Zagreba – 125 i Splitsko-dalmatinske županije – 29. Uspoređujući podatke iz 2010. i 2011. za Grad Zagreb (2010.-121, 2011. – 125) očito je da se broj neznatno povećao i da su još uvijek najbrojniji predmeti s tog područja. U 138 slučajeva nije bilo moguće utvrditi iz kojeg su područja RH stranke budući da su se obratile Uredu putem elektroničke ili redovne pošte i faksa ili se radilo udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Na trećem i četvrtom mjestu su obraćanja stranaka s područja Primorsko-goranske županije –njih 20 te 19 iz Zagrebačke županije. Slijede Osječko-baranjska, Šibensko-kninska i Zadarska županija s po 15 slučajeva. Najmanji broj je zaprimljen iz područja Ličko-senjske županije – njih dva. Ovdje moramo naglasiti da u gradu Zagrebu prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo dana 12.01.2012. živi ukupno 91 480 OSI dok u Ličko-senjskoj županiji živi 6 612 OSI, odnosno u Gradu Zagrebu živi najviše OSI u odnosu na ukupnu populaciju OSI u RH dok ih je u Ličko-senjskoj županiji najmanje.

Struktura podnositelja/ice

Najviše pritužbi i upita Uredu radi razmatranje pitanja od značaja za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom podnijele su stranke osobno – 246 slučajeva (53,2%). U 79 (17,1%) slučajeva zahtjeve su podnosili roditelji za djecu s teškoćama u razvoju ili za odrasle OSI. U prikazu je vidljivo kako su u 63 (13,6%) slučajeva rješavana pitanja samih udruga i njihovih međusobnih odnosa ili odnosa sa savezima OSI, te je u ovom izvještajnom razdoblju zamjetno veće obraćanje Uredu u svrhu zaštite prava članova/ica udruga. Jednako je tako zabilježen i veći broj obraćanja od strane predstavnika ustanova 14 (3%) i institucija 27 (5,8%). Neki slučajevi su se odnosili na osobe s invaliditetom koje borave, smještene su ili se obrazuju kod njih. Također, Uredu su se obratili i podnositelji/ice u ime pojedinaca – osobe s invaliditetom te prosljedili pritužbu, zamolbu ili upit na postupanje.

Među obraćanjima bilo je 14 (3%) slučajeva u kojima su podnositelji/ice bili članovi obitelji OSI (brat, sestra, suprug/a, i daljnja rodbina).

Pod Ostalo se nalaze obraćanja podnositelja/ica 19 (4,1%) upućenih anonimno, zatim pravnih osoba (odvjetnika/ica) kao i pritužbe koje je Ured otvorio kao predmet na temelju medijskih napisa.

Prikaz prema dobi i spolu stranke

U 2011. su zaprimljeni zahtjevi od stranaka gdje se na odrasle osobe odnosi 63,6%, djecu 11,7% dok se 24,7% odnosilo na zahtjeve u kojima nije poznata dob stranke.

Ured je tijekom 2011. postupao najviše u slučajevima gdje su stranke bile muškog spola 53%, u 35% slučajeva radilo se o strankama ženskog spola, dok je kod 22% nepoznat spol. „Nepoznat“ spol se odnosi na postupanje Ureda u slučajevima u kojima je stranka savez ili udruga osoba s invaliditetom, institucija, ustanova ili neka druga pravna ili fizička osoba ili se radilo o anonimnim prijavama.

2.1. PRITUŽBE STRANAKA PO PODRUČJIMA

Najveći broj zaprimljenih pritužbi, zamolbi i upita koji su otvoreni kao predmet u 2011. godini bio je u području socijalne zaštite **106 (23%)**. Zahtjevi iz više područja, njih **75 (16,2%)**, odnose se na predmete u kojima je Ured postupao po raznim zamolbama u kojima stranke traže savjet, novčanu pomoć, ostvarivanje prava u više područja ili podršku njihovim inicijativama, ali i po višestrukim pritužbama te se nije moglo izdvojiti koje područje bi bilo prioritarno. Sljedeće područje je pristupačnost gdje smo postupali u **57 (12,3%)** predmeta. U prethodnoj godini postupali smo u **54 (11,7%)** predmeta vezanih uz područje zdravstvene zaštite. Na područje mirovinskog osiguranja odnosilo se **34 (7,3%)** predmeta, dok je u području zapošljavanja i rada bilo ukupno **50 (10,8%)** predmeta. Uredu POSI se u 2011. obratilo više roditelja djece s teškoćama u razvoju i mladih s invaliditetom (pojedinci i udruge osoba s invaliditetom) koji su u svojim pritužbama ukazali na kršenja prava na inkluzivno obrazovanje od predškolskog odgoja pa do visokoškolskog obrazovanja. Na to područje odnosilo se **29 (6,3%) pritužbi**. Sljedeće područje sa **25 (5,4%)** predmeta je pravosuđe. U **16 pritužbi (3,5%)** prijavljeno je nasilje, u **14 (3%)** radilo se o savjetovanjima u području imovinsko-pravnih odnosa dok su se **2 pritužbe** odnosile na područje kulture i športa.

VIŠESTRUKA SAVJETOVANJA: Značajan dio rada Ureda POSI odnosio se na savjetovanje stranaka putem telefona. Najveći broj tih savjetovanja odnosio se na područje socijalne zaštite, mirovinskog osiguranja, odgoja i obrazovanja i zdravstvene zaštite. Kao primjere pitanja u vezi kojih su osobe tražile savjetovanje o primjeni propisa u njihovom konkretnom slučaju navodimo: ostvarivanje prava u području socijalne zaštite - status roditelja njegovatelja, osobna invalidnina, zamolba za materijalnu pomoć, doplatak za djecu, skrbništvo, pravo na asistenta (osobni, radni, asistent u nastavi...), upisi u vrtić, ortopedska pomagala,

besplatno dopunsko zdravstveno osiguranje, prijevoz i pratnja kod bolničke rehabilitacije, prava iz mirovinskog osiguranja, pravo prednosti pri zapošljavanju te pravo na besplatnu pravnu pomoć.

3. AKTIVNOSTI UREDA PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

3.1. ZDRAVLJE

Vezano uz zdravstvenu zaštitu osoba s invaliditetom, rad Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bio je usmjeren najviše na problematiku ostvarivanja prava na ortopedsku pomagala, stomatološku zaštitu djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom te zdravstvenu zaštitu osoba s invaliditetom s mentalnim oštećenjem. Tijekom ove godine posebna pažnja posvećena je i uvjetima u kojima borave osobe koje se nalaze na liječenju u specijalnim psihijatrijskim bolnicama te na pružanje primjerene zdravstvene zaštite osobama s invaliditetom koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora.

U 2011., zaprimljen je značaj broj pritužbi u svezi s ostvarivanjem prava na dopust ili prava na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju koja prava odobrava HZZO.

3.1.1. BOLNIČKO LIJEČENJE MEDICINSKOM REHABILITACIJOM

Na temelju saznanja stečenih prilikom obilaska specijalnih bolnica za medicinsku rehabilitaciju, lječilišta i toplica i iz analize upitnika dostavljenih ravnateljstvima bolnica, o čemu smo detaljno pisali u Godišnjem izvješću za 2010. godinu, uputili smo preporuku MZSS o nužnosti unaprjeđenja sustava bolničke medicinske rehabilitacije prvenstveno kroz zapošljavanje dostatnog broja stručnjaka, ugovaranje većeg kapaciteta čime bi se smanjile liste čekanja, ulaganje dodatnih financijskih sredstva u nabavku opreme za provođenje najsuvremenijih rehabilitacijskih postupaka, uvođenje multidisciplinarnog pristupa rehabilitaciji te ulaganje sredstava u poboljšanje smještajnih kapaciteta. Istaknuli smo također važnost ulaganja u otklanjanje barijera kako bi se osobe s invaliditetom koje se otežano kreću mogle koliko je to god moguće nesmetano i samostalno kretati unutar bolnice i u njezinoj blizini. Tijekom 2011. godine postignuti su određeni pomaci u kvaliteti rehabilitacije osoba sa spinalnim ozljedama koja se provodi u Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice. U rehabilitacijski postupak sada su uključeni radni terapeuti, zaposlena je socijalna radnica, a rehabilitanti mogu dobiti i psihološku pomoć. Hrvatskoj udruzi paraplegičara i tetraplegičara koji okuplja osobe sa spinalnim ozljedama omogućeno je provođenje peer counsellinga, a poboljšana je i suradnja s osobljem bolnice. Međutim, i dalje su prisutni problemi ne pokrivanja realnih troškova bolnice koji proizlaze iz boravka osoba sa spinalnim ozljedama u bolnici za vrijeme rehabilitacije i nedostatak multidisciplinarnog pristupa u procesu (uključivanje drugih liječnika specijalista). Izostaje i sustavna priprema za otpust rehabilitanata u lokalnu zajednicu kao i informiranje o mogućnostima nastavka rehabilitacije u lokalnoj zajednici, potrebnim prilagodbama u životnom i radnom okruženju. Vezano uz osnivanje referentnog centra za rehabilitaciju osoba sa spinalnim ozljedama napravljen je iskorak u smislu osnivanja Povjerenstva u rujnu 2011. godine, međutim Povjerenstvo još nije započelo sa konkretnim radom.

3.1.2. ORTOPEDSKA POMAGALA

Upravno vijeće HZZO-a donijelo je novi Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (NN, br. 7/12 i 14/12) koji je stupio na snagu 01. ožujka 2012. godine. Sastavni dio Pravilnika je i Popis pomagala.

Prijedlog Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima dostavljen je Uredu na mišljenje te smo imali priliku dati svoje primjedbe, iako rok kraći od dva radna dana smatramo neprimjerenim i prekratkim. Vezano uz tekst Nacrta Pravilnika uočili smo da se u novom nacrtu izgubio nekadašnji članak 27. Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na ortopedsku i druga pomagala (NN, 17/09, 23/09, 53709, 116/09, 4/10, 88/10, 110/10, 113/10, 1/11, 16/11, 87/11) kojim je bila propisana mogućnost izvanrednog odobrenja pomagala koje nije utvrđeno u Popisu pomagala. Upravo primjenom ove odredbe omogućilo se odobravanje prijeko potrebnih pomagala koja se nisu nalazila na Popisu pomagala pojedinim osobama s invaliditetom. Iz tog razloga smatrali smo kako je nevedenu odredbu trebalo ugraditi i u novi Pravilnik, pa smo u tom smislu dali smo i primjedbu HZZO-u koja međutim nije uvažena. Hrvatska udruga slabovidnih osoba VID ukazala je pravobraniteljici za osobe s invaliditetom na probleme visoko slabovidnih i slabovidnih osoba s malim postotkom ostatka vida. Udruga je izdvojila četiri naročito važna ortopedska pomagala koja bi se trebala nalaziti na Popisu pomagala HZZO-a. Pravobraniteljica je uputila preporuku Upravnom vijeću HZZO-a da se ta pomagala uvrste u Popis pomagala, ističući njihovu iznimnu važnost za

kvalitetu života slabovidnih osoba. Iako je prema informacijama koje smo dobili od HZZO-a proračun za ortopedsku pomagala stalno u porastu, na Popisu pomagala ne nalazi se veliki dio pomagala koji je prijeko potreban osobama s invaliditetom kako bi poboljšali kvalitetu života. Također se kod tzv. „potrošnih pomagala“ (pelene, kateteri, itd.) pojavljuje problem ograničenja njihove količine koja nije dostatna za podmirivanje svakodnevnih potreba osoba s invaliditetom.

3.1.3. STOMATOLOŠKA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju koji radi svog oštećenja nisu u mogućnost surađivati s doktorom dentalne medicine moraju često potrebnim zahvatima biti podvrgnuti pod općom anestezijom. Takvo liječenje zubi zahtijeva poseban prostor, opremu te sudjelovanje liječničkog tima. Uvjeti za pružanje ovakve stomatološke zaštite postoje samo u malobrojnim ordinacijama, uglavnom u sklopu kliničkih bolničkih centara u pojedinim regijama. Iznimka je regija Slavonije i Baranje gdje se ovakva zaštita uopće ne pruža, dok u regiji Dalmacije za ovakav zahvat postoji nedopustivo duga lista čekanja pa stoga ne možemo govoriti o primjerenoj stomatološkoj zaštiti. O problemu nepostojanja primjerene zdravstvene zaštite osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te o ne poduzimanju dovoljnih mjera da se stanje promijeni obaviješten je i ministar zdravlja, na sastanku koji je organizirala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom.

3.1.4. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA OSOBA S MENTALNIM OŠTEĆENJEM - LIJEČENJE I REHABILITACIJA

S ciljem unaprjeđenja sustava zaštite mentalnog zdravlja 2010. godine donesena je Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine. Nacionalnom strategijom razvitka zdravstva 2006. - 2011. predviđeno je osnivanje centara za mentalno zdravlje (primarna razina zdravstvene zaštite) čiji je cilj bio poboljšati uvjete za uključivanje osoba sa psihičkim poteškoćama u svakodnevni život čime bi se spriječila njihova diskriminacija u društvu. Slijedeći mjere određene Strategijom, a sukladno Zakonu o zdravstvenoj zaštiti donesena je Mreža javne zdravstvene službe kojom je predviđeno ustrojiti službe za zaštitu mentalnog zdravlja i prevenciju ovisnosti. Službe za prevenciju, izvanbolničko liječenje ovisnosti i zaštitu mentalnog zdravlja formalno su ustrojene 2009. godine pri županijskim zavodima za javno zdravstvo u svim hrvatskim županijama, ali na način da je dotadašnjim službama prevencije ovisnosti dodana i zaštita mentalnog zdravlja. Međutim, u mnogim županijama nije ustrojen multidisciplinarni tim, a aktivnosti koje se provode i dalje su uglavnom usmjerene na prevenciju ovisnosti i rad s mladima rizičnog ponašanja. Prevladavajući oblik liječenja osoba s mentalnim oštećenjem u Republici Hrvatskoj je bolničko liječenje, a sustav prevencije i rehabilitacije koja bi trebala uslijediti nakon bolničkog liječenja nije razvijen. Nepostojanje izvanbolničkog sustava liječenja i nedostatak psihijatrije u zajednici te rehabilitacije dovodi do višestrukih hospitalizacija, posljedično do institucionalizacije, socijalnog isključivanja, izolacije, stigmatizacije, gubitka radne sposobnosti, a potom i do učestalog lišavanja poslovne sposobnosti, i to u potpunosti. Posljedično dolazi do značajnog zadiranja u temeljna ljudska prava ovih osoba pa i povrede prava osoba s invaliditetom koja im priznaje Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

Obilasci specijalnih psihijatrijskih bolnica

Na temelju stanja utvrđenog u tri specijalne psihijatrijske bolnice - PB Vrapče, PB Lopača i NPB dr. Ivan Barbot u Popovači, prilikom njihovog obilaska u 2010. godini, upućena je preporuka MZSS čiji sadržaj smo naveli u prošlogodišnjem izvješću. U svom odgovoru Ministarstvo se nije očitovalo da li se planiraju i koje mjere se planiraju poduzeti sukladno uočenim nedostacima i konkretnim preporukama Ureda. Navedeno je samo da Ministarstvo u suradnji s drugim relevantnim ustanovama kontinuirano radi na povećanju socijalne uključenosti osoba s duševnim smetnjama. Ministarstvo nas je također izvijestilo o djelovanju Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama te s djelokrugom njihovog rada, no nismo dobili podatke na koji način se unaprijedila zaštita prava osoba s duševnim smetnjama te jesu li u nekom od nadzora Ministarstva nad psihijatrijskim bolnicama utvrđene nepravilnosti ili propusti u radu. U sklopu svojih redovitih aktivnosti u 2011. godini, zaposlenici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izvršili su obilazak tri specijalne psihijatrijske bolnice: PB Rab, PB Ugljan i PB „Sv. Ivan“. O obavljenom uvidu, pravobraniteljica je uputila izvješće bolnicama, osnivačima te MZSS u kojem se navodi opis utvrđenog stanja i ukazuje na nedostatke vezane uz brigu o osobama s invaliditetom te se upućuju preporuke o uklanjanju uočenih nedostataka. Također je zatraženo očitovanje o poduzetom povodom preporuke. Ovdje izdvajamo neke preporuke koje se uglavnom odnose na sve bolnice.

- Poboljšati uvjete boravka pacijenata u bolnici – pružiti dovoljno životnog prostora po pacijentu na način da se prekine praksa smještavanja osam osoba u istu sobu po kojoj se ne mogu kretati i u kojoj nemaju

privatnosti; ispuniti zahtjeve bolničke higijene; pacijentima pružiti odgovarajuću pomoć u održavanju osobne higijene; osigurati noćne ormariće uz svaki krevet; osigurati prostor za odlaganje osobnih stvari; omogućiti pacijentima oblačenje po osobnom ukusu,

- Omogućiti svim pacijentima svakodnevno boravljenje na svježem zraku,
- Arhitektonski prilagoditi bolnicu osobama s tjelesnim invaliditetom,
- Omogućiti zapošljavanje dovoljnog broja stručnog osoblja te im omogućiti ciljanu edukaciju i dodatno obrazovanje,
- Upoznati pacijente s njihovim pravima sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama te Zakonom o zaštiti prava pacijenata i omogućiti im konzumiranje tih prava, donijeti podzakonske akte u skladu sa zakonom i međunarodnim propisima i smjernicama kojima bi se detaljno reguliralo područje primjene fizičke sile na način da se njima jamči poštivanje ljudskih prava i zaštita od okrutnog i ponižavajućeg postupanja.

3.1.5. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE

U ožujku 2011. godine stupile su na snagu posljednje izmjene i dopune Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama (NN, br. 34/11). Prilikom izrade Zakona, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom imala je priliku dati svoje mišljenje i primjedbe. Naši prijedlozi su djelomično uvaženi, međutim naglašavamo da značajni prijedlozi nisu uvaženi. Tako je prihvaćen prijedlog pravobraniteljice da se roditeljima kojima koriste prava iz Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama omogući ostvarivanja pune naknade plaće i u slučaju kada roditelj ne ispunjava uvjet prethodnog staža osiguranja u trajanju od 12 mjeseci neprekidno, već i ukoliko je u prethodne dvije godine ostvario ukupno 18 mjeseci staža osiguranja, neovisno o prekidima. Jedna od primjedbi pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, koja je ponavljana u više navrata te je detaljno ukazivano na važnost njezinog prihvaćanja je i kritika odredbe članka 45. stavka 3. Zakona u kojoj stoji kako „žalba ne odgađa izvršenje rješenja“. Iako je istim Zakonom zajamčeno pravo na žalbu, rješenje koje je nezakonito i kojim je stranka zakinjuta u svojem pravu bez iznimke se izvršava odmah, a nastala šteta ne može se popraviti naknadnim ispravnim rješavanjem stvari. Naime, kod priznavanja ovog prava, naglasak je na pravu na oslobođenje od radne obveze, radi posvećivanja pojačane brige djetetu koje istu treba radi svojih smetnji u razvoju. Tek posljedično, priznaje se i materijalno pravo na naknadu. Propuštanje provođenja pojačane brige o djetetu radi nužnosti povratka u sustav rada ne može se nadoknaditi naknadnim zakonitim rješavanjem u drugostupanjskom postupku. Jednostavnim uklanjanjem ove odredbe o ne-suspenzivnom djelovanju žalbe uklonile bi se sve teškoće i nepravilnosti pa i nezakonitosti do kojih dolazi te bi se zaštitila prava djece s teškoćama u razvoju, koja se sustavno krše održavanjem na snazi sporne zakonske odredbe. U vrijeme izmjene Zakona, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je također ukazivala na nužnost reguliranja statusa roditelja pomoraca, a u smislu korištenja prava iz Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama. Tretiranje pomorca nakon iskrcaja s broda kao nezaposlene osobe pa nakon ukrcaja na brod ponovno kao zaposlene, učinilo je iznimno tegobnim ostvarivanje prava na skrb za dijete s težim smetnjama u razvoju koju pruža drugi, zaposleni roditelj. Stoga je ovaj Ured ponovno nadležnom ministarstvu predložio izmjene propisa kako bi se zaštitila prava djece s teškoćama u razvoju, odnosno omogućila im se kontinuirana povećana skrb roditelja. Ministarstvo socijalne politike i mladih prijedlog nije prihvatilo uz obrazloženje kako bi uvođenje izuzetaka za pojedine korisnike značilo odstupanje od načela jednakog postupanja te stavljanje drugih korisnika u neravnopravan položaj. Ured je tijekom 2011. godine zaprimio veliki broj pritužbi roditelja kojima nije priznato ili im je prekinuto pravo na korištenje jednog od prava - dopusta ili prava na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju kada postupak pred prvostupanjskim, pa niti drugostupanjskim tijelom nije proveden sukladno osnovnim načelima Zakona o općem upravnom postupku.

3.2. PRISTUPAČNOST, MOBILNOST I STANOVANJE

3.2.1. PRISTUPAČNOST I MOBILNOST

Prihvaćanjem i usvajanjem ključnih međunarodnih dokumenata koji reguliraju zaštitu ljudskih prava, RH se opredijelila za provođenje aktivne politike u području pristupačnosti kao jednom od temeljnih prava OSI. Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za OSI od 2007. do 2015. godine (dalje Nacionalna strategija) predviđa da u četverogodišnjem razdoblju tijela državne uprave, u suradnji s jedinicama lokalne samouprave, udrugama OSI, udrugama koje skrbe o OSI, te znanstveno-stručnim institucijama provedu sve

sadržane mjere. Stoga, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dužne su izraditi lokalne strategije/programme u svrhu izjednačavanja mogućnosti za OSI. S obzirom na navedeno pravobraniteljica za OSI zatražila je podatke od županija, gradova i općina s posebnim naglaskom na one koji su donijeli lokalnu strategiju. Prema saznanjima iz MOBMS-a lokalne strategije su donesene samo u Krapinsko-zagorskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji i Gradu Zagrebu, dok je u 6 županija donošenje strategije u tijeku. Također smo zatražili podatke od 12 gradova koji su usvojili lokalnu strategiju (Daruvar, Slavonski Brod, Dubrovnik, Križevci, Đurđevac, Koprivnica, Osijek, Đakovo, Cres, Kutina, Slatina, Velika Gorica) i dvjema općinama (Pitomača i Špišić Bukovica). Podaci se tiču područja *Stanovanje, mobilnost i pristupačnost* o poduzetim mjerama i aktivnostima u 2011., mjerama i aktivnostima koje nisu ostvarene te razlozima neizvršenja tih mjera; zatim podatke o planiranim mjerama i aktivnostima za 2012. godinu te predviđenim financijskim sredstvima u tu svrhu. Prema dostavljenim odgovorima, vidljivo je kako su u 2011. godini u području pristupačnosti u pojedinim županijama, gradovima i općinama učinjeni pomaci. Zabrinjavajuća je činjenica da u nekim sredinama uopće nisu ili su nedovoljno predviđena sredstva za poduzimanje aktivnosti bilo kakve vrste prilagodbe za OSI u 2012. godini. U nekim gradovima i općinama trenutno stanje je daleko od zadovoljavajućeg jer primarne potrebe osoba s invaliditetom su svakodnevno ograničene i uskraćene često puta upravo zbog nepristupačnosti koja je toliko izražena da je smatramo diskriminirajućom. Iz podataka je vidljivo da još uvijek ima sredina koje nemaju lokalne strategije pa tako ni snimljeno stanje potreba prilagodbe kao niti operativne godišnje planove pa se događa da sredstva za osiguranje pristupačnosti koja su planirana ostaju neiskorištena ili se prenamjenjuju u druge svrhe.

Iz Izvješća o provedbi Nacionalne strategije, koje je upućeno Vladi RH u listopadu 2011. saznajemo da županije nisu završile evidentiranje građevina javne i poslovne namjene, te još uvijek nije poznat ukupan broj građevina javne i poslovne namjene koje je potrebno prilagoditi za pristup i korištenje OSI i smanjene pokretljivosti. Niti jedna županija i grad Zagreb nisu izradili Operativni godišnji plan prilagodbe postojećih građevina za tekuću godinu. S obzirom da je od donošenja Nacionalne strategije do današnjeg dana proteklo skoro već 5 godina rezultati su zabrinjavajući.

Izmjena Pravilnika o znaku pristupačnosti je neophodna, te smo opetovano ukazivali na njegove nedostatke. Ističemo i pozitivnu inicijativu Grada Zagreba na temelju koje je donesena „Odluka o organizaciji i načinu naplate parkiranja“, kojom OSI osim dosadašnje mogućnosti parkiranja na posebno obilježenim javnim parkiralištima, mogu koristiti i pravo parkiranja na svim javnim parkiralištima bez plaćanja naknade uz važeći znak pristupačnosti i naljepnicu koju izdaje organizator parkiranja. Pravobraniteljica ima saznanja da i drugi gradovi u RH imaju neke od sličnih ili istih vidova odluka kao u Gradu Zagrebu, te se nadamo da će i one sredine koje to nemaju slijediti pozitivne primjere.

3.2.2. STANOVANJE

Sigurno i pristupačno stambeno okruženje uz rad i zapošljavanje su neizmjerno važni za osobe s invaliditetom kao preduvjet neovisnom življenju. Unatoč tome što je prošlo gotovo 5 godina od dana kada je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom postala dio našeg pravnog poretka, brojne pritužbe iz različitih krajeva RH govore o nepristupačnim stambenim jedinicama. O problemima nepristupačnih stanova neovisno o tome tko je vlasnik stana u javnosti se nedovoljno govori osim u kontekstu životnih priča u kojima dominiraju ugrožavajući stambeni uvjeti što je često eksploatirano u medijima. Tijekom 2011. godine Ured je u nekoliko slučajeva upućivao preporuke nadležnim uredima u jedinicama lokalne samouprave u svrhu osiguranja pristupačnih stanova.

Zaključak : Kako bi osobe s invaliditetom mogle uživati jedno od temeljnih prava, a to je pravo na pristupačnost, nužno je omogućiti svim osobama s invaliditetom neovisno o kojem se oštećenju radi i o kojim preostalim sposobnostima i mogućnostima, pristupačnost kroz razumnu prilagodbu i univerzalni dizajn te primjerenu razinu kvalitete življenja na ravnopravnoj osnovi s drugima. Potrebno je osigurati sudjelovanje samih osoba s invaliditetom u planiranju uklanjanja postojećih prepreka i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te utjecanje na učinkovit inspekcijski nadzor i sankcioniranje u slučaju nepoštivanja propisa. Osiguranje pristupačnosti treba biti koordinirano u planiranju i zajedničkom djelovanju osoba s invaliditetom, udruga koje djeluju u njihovu korist te predstavnika regionalne i lokalne samouprave kao i državnih tijela.

3.3. SUDJELOVANJE U JAVNOM I POLITIČKOM ŽIVOTU

Pravobraniteljica u suradnji s Državnim izbornim povjerenstvom i udrugom GONG poduzela je niz radnji i održala niz sastanaka s nadležnim ministarstvima kako bi se OSI unutar postojećih zakonskih okvira omogućilo veće korištenje biračkog prava na izborima za zastupnike u Hrvatski sabor održanim 4. prosinca 2011. godine nego što je to bio slučaj na dotadašnjim izborima. Provođenje tih mjera ukazalo je na zabrinjavajuću činjenicu da ni nakon gotovo 5 godina od ratificiranja Konvencije nisu stvoreni zakonski preduvjeti kojima bi se moglo *osigurati da osobe s invaliditetom mogu djelotvorno i u potpunosti sudjelovati u političkom i javnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima*. Stoga je Pravobraniteljica uputila preporuku Ministarstvu uprave za izmjenom izbornog zakonodavstva u svrhu omogućavanja ostvarivanja biračkog prava OSI. Izostankom regulacije glasovanja OSI dovodi se OSI smještene u ustanovama socijalne skrbi, vrlo često izvan mjesta prebivališta, u posebno neravnopravni, odnosno diskriminirajući položaj. Iz udruga koje okupljaju osobe s intelektualnim teškoćama pravobraniteljica je obaviještena o velikom nezadovoljstvu dijela njihovih članova koji su u potpunosti lišeni poslovne sposobnosti uslijed čega nemaju ni biračko pravo. Pravobraniteljica se priključila prijedlogu za ocjenu ustavnosti odredba Zakona o popisima birača (NN 19/07) i Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor (NN 116/99, 109/00, 53/03, 69/03, 167/03, 44/06, 19/07, 20/09, 145/10, 24/11, 93/11, 120/11)., koji je Ustavnom sudu podnijela Udruga za društvenu afirmaciju osoba s duševnim smetnjama“ Sjaj“. S obzirom na navedeno, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom preporuča: da se stvore zakonski preduvjeti u svrhu osiguravanja prilagodbe biračkih mjesta i potrebne podrške osobama s invaliditetom kako onima s motoričkim oštećenjima, oštećenjima vida i sluha tako i osobama s intelektualnim oštećenjima; potrebno je stvoriti zakonske preduvjete da se omogući ostvarivanje biračkog prava osobama smještenim u ustanovama socijalne skrbi na sličan način kako je to predviđeno za druge birače koji su na dan izbora izvan mjesta svog prebivališta; potrebno je omogućiti kako aktivno tako i pasivno biračko pravo osobama koje su lišene poslovne sposobnosti u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Ministarstvu uprave također je preporučeno da prilikom rada na izmjeni izbornog zakonodavstva konzultiraju studiju o glasovanju osoba s invaliditetom u RH koju je u prosincu 2010. godine objavila Udruga GONG pod nazivom *Kako do prava glasa?, Glasovanje osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj i preporuke za unaprjeđenje pravnog okvira, Zaštita i ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom*. Pravobraniteljica nadalje preporuča da se prilikom izmjene izbornog zakonodavstva posebna pozornost posveti mogućnosti korištenja potpornih i novih tehnologija te da se prilikom njihovog uvođenja vodi računa o njihovoj pristupačnosti osobama s invaliditetom.

3.4. ODGOJ I OBRAZOVANJE

3.4.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ

Opredjeljenje Republike Hrvatske za inkluzivno obrazovanje vidljivo je u pozitivnim zakonskim propisima iz područja odgoja i obrazovanja, u odredbama i mjerama koje predviđa Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za OSI od 2007-2015., a Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja je po svojoj snazi iznad zakona, obvezuje RH na osiguravanje podrške djetetu s teškoćama u razvoju za lakše uključivanje u opći obrazovni sustav, stoga i predškolski sustav.

Pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju zbog poteškoća kod uključivanja u redovni dječji vrtić pokazuje da unatoč opredjeljenjima za inkluziju, još uvijek postoji prostor za poboljšanje normi koje reguliraju uključivanje djece s teškoćama u redovne predškolske ustanove. Pritužbe se odnose na nesklonost uključivanju djece s teškoćama u vrtić, od neuključivanja djeteta do ograničavanja vremena boravka na 2 sata dnevno, ali i na nedostatak odgovarajuće podrške uključivanju, npr. nedostatak pomoćnika/asistenta.

Uvjeti koji će zadovoljiti individualne potrebe djece s teškoćama u razvoju stvaraju se razumnim prilagodbama prostora, opreme, infrastrukture, organizacijom rada te na druge načine koji nisu nerazmjerni teret za određenu ustanovu predškolskog odgoja i obrazovanja. U tom kontekstu naglašava se i problem normativa – broja i profila stručnih suradnika i odgajatelja u odnosu na broj djece. Dječji vrtići koji nemaju zaposlene stručne suradnike, te nepostojanje dodatne podrške djetetu u lokalnoj sredini (nedostatak stručnjaka i institucija za dijagnostiku i ranu intervenciju) postavlja vrtiću obaveze za koje on ne može preuzeti odgovornost. Tada se najčešće problem rješava entuzijazmom djelatnika vrtića, a to za djecu s teškoćama u razvoju nije dovoljno. Zbog materijalnih poteškoća pojedinih lokalnih zajednica, one ne mogu

osigurati kvalitetan normativ stručnih djelatnika i potrebnog prostora, što rezultira neupisivanjem djece ili upisivanjem djece preko propisanih normativa.

Oblici potpore koje koriste vrtići prilikom inkluzije djece s teškoćama u razvoju uglavnom se odnose na smanjivanje broja djece u skupini u koju je uključeno pojedino dijete s teškoćama u razvoju prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (NN 60/08, 90/10).

Zaključak : Djetetu s teškoćama u razvoju inkluzija u redovni dječji vrtić je imperativ u poticanju zdravog i cjelovitog razvoja. Za kvalitetno uključivanje potrebni su određeni preduvjeti: odgovarajući normativi kadrova i prostora, odgovarajuća stručna podrška unutar vrtića, ali i rehabilitacijska podrška izvan vrtića. Smatramo da mnoge mogućnosti stoje na raspolaganju sustavu predškolskog odgoja posebno u dijelu suradnje sa stručnjacima specijaliziranih ustanova, korištenjem usluga mobilnih stručnih timova, a u tom dijelu vidimo i prostor za poboljšanje zakonskih normi kojima bi se regulirali takvi i slični oblici potpore.

3.4.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

U području odgoja i obrazovanja tijekom prošle godine pritužbe Uredu odnosile su se na iste one probleme koji su postojali i u 2010. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom na njih je upozoravala MZOŠ kroz preporuke za rješavanje pitanja podrške inkluzivnom obrazovanju.

Temeljem odredbi Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11 – u daljnjem tekstu Zakon o obrazovanju) proizlazi obaveza donošenja podzakonskih akata kojima će se između ostalog detaljnije urediti ovo područje. Prije svega, to se odnosi na pravilnik kojim treba definirati vrste teškoća na temelju kojih učenik ostvaruje pravo na primjerene programe školovanja i primjerene oblike pomoći (čl. 65. Zakona). Rok za njegovo donošenje je godinu dana od stupanja na snagu ovog Zakona (čl.164.), a taj je rok već odavno istekao. Sada važeći pravilnici o određivanju oblika obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju (iz 1991.g.) nisu primjereni i ne osiguravaju ostvarivanje jednakih prava svih učenika u općem obrazovnom sustavu.

Ministarstvu je predloženo što hitnije donošenje kvalitetnih podzakonskih akata koji će jasno definirati realne i izvedive oblike potpore za učenike s teškoćama u razvoju. Trenutno su najveća očekivanja da će se budućim pravilnikom definirati uloga pomoćnika/asistenata u nastavi, njihovog radnopravnog statusa, kompetencija i programa osposobljavanja.

Ne manje važno je osigurati infrastrukturnu potporu učenicima s teškoćama u razvoju: školu bez arhitektonskih barijera, prilagođene udžbenike, pomagala, opremu, prijevoz, a posebno primjereno educiranog nastavnika. Potpora učenicima s motoričkim teškoćama u smislu uklanjanja arhitektonskih barijera često puta se ne pokazuje učinkovita i dovoljna zbog različitih pristupa ovom problemu. Ovo ukazuje na potrebu da se podzakonskim aktom propišu standardi za prevladavanje arhitektonskih i drugih barijera uz primjenu univerzalnog dizajna koji će se izraditi u suradnji sa stručnjacima i osobama s invaliditetom. Ovakvim bi se aktom pomoglo školama da se na odgovarajući način prilagode svoj djeci s teškoćama na njima potreban način, uključujući odgovarajuća pomagala, oznake i sl. Jedno od najznačajnijih je pitanje kompetencija nastavnika u smislu usvajanja praktičnih znanja i vještina u radu sa učenicima s teškoćama u razvoju (npr. znakovni jezik), ali i podizanja svijesti o invaliditetu. Nastavnik treba imati spoznaju o teškoći, karakteristikama, a naročito izradu individualnih i prilagođenih programa rada. Smatramo da je nužno osigurati kontinuiranu edukaciju nastavnog osoblja o pitanjima koja se odnose na učenike s teškoćama u razvoju. Članak 99. Zakona nalaže obavezu stjecanja odgovarajućeg osposobljavanja suradnika u odgojno-obrazovnom i nastavnom radu koji pomažu nastavni rad ali nisu samostalni nositelji nastavne djelatnosti, prema programu kojeg donosi Ministarstvo. Program osposobljavanja još nije donesen. Već smo ranije upućivali preporuke MZOŠ-u i agencijama za odgoj i obrazovanje da se poduzmu mjere kako bi se osigurao kontinuitet osposobljavanja nastavnog osoblja, te da se izobrazba nastavnika za inkluzivno obrazovanje definira kao obaveza. Smatramo da osim formalne edukacije treba koristiti sve mogućnosti i resurse na razini škole, zajednice i državnih institucija i službi. Iz kontakata s nekim školama imamo saznanje da nastavnicima nedostaju informacije o mogućnostima koje školi stoje na raspolaganju u kvalitetnoj inkluziji učenika s teškoćama: resursi u zajednici, mobilni timovi te zakonske mogućnosti. Oni koji su s njima upoznati, imaju problem pri korištenju određenih resursa. S obzirom na zakonsku odredbu prema kojoj škola ostvaruje suradnju i primanjem usluga od strane ustanove socijalne skrbi odnosno zdravstvene ustanove, osobito u dijelu s rehabilitacijskim uslugama i sadržajima, nužna je očito veća suradnja s ministarstvom nadležnim za socijalnu skrb u smislu razvoja mreže usluga u zajednici, povećanje broja pružatelja određenih usluga, te njihovo učinkovito korištenje.

3.4.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Učenicima s teškoćama u razvoju u srednjim školama, na jednaki način nedostaju oblici potpore: educirani nastavnici, stručna služba, pomagači, individualizirani i prilagođeni programi te infrastrukturna potpora. U 2011. pravobraniteljica je zaprimila veći broj pritužbi roditelja djece s teškoćama polaznika srednjih škola u kojima su svi navedeni problemi izraženi u još većoj mjeri: srednje škole u manjoj mjeri imaju iskustvo inkluzivnog obrazovanja, u manjoj su mjeri ekipirane stručnim suradnicima raznih profila, a poteškoća proizlazi i iz nedovoljne specifične educiranosti profesora. Nedostatak podzakonskih dokumenata otežava i proces upisa učenika s teškoćama u srednju školu, osiguravanja odgovarajućih programa, kao i primjenu Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole. Posebno je velike prigovore od strane roditelja izazvala ova Odluka za školsku godinu 2011./2012., kojom učenicima s teškoćama u razvoju upis u odgovarajuću školu ovisi o odluci ravnatelja škole, a nije im, kao do sada, omogućen direktan upis.

S obzirom na značaj rada Službi za profesionalno usmjeravanje, održali smo dana sastanak sa HZZ, Središnjom službom u Zagrebu. Predstavnici ovog Ureda ukazali su pritom na saznanja o poteškoćama s kojima se susreće dio roditelja i djece upućene u postupak profesionalnog usmjeravanja. Poteškoća je u tome što su službe za profesionalno orijentiranje često puta roditeljima s većim teškoćama u razvoju sugerirale nastavak srednjoškolskog obrazovanja u posebnim ustanovama odgoja i obrazovanja u sustavu socijalne skrbi ili u tipičnim zanimanjima namijenjenim određenoj vrsti razvojne poteškoće. Smatramo da je nužno podići kvalitetu postupka profesionalnog usmjeravanja, stoga je nužna edukacija svih savjetnika za profesionalno usmjeravanje u cilju kvalitetnijeg profesionalnog usmjeravanja učenika s teškoćama u razvoju, a time i uspješnijeg provođenja Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednju školu. Ured će u tom smislu nastaviti s aktivnostima koje su dogovorene, a odnose se prije svega na razvoj programa trajne edukacije stručnjaka u ovom procesu, te razvoj multidisciplinarnog pristupa u procjeni učenika, a Odluka o elementima upisa trebala bi kao i ranije, osiguravati direktan upis u željenu školu sukladno Mišljenju Službi za profesionalno usmjeravanje.

Obilasci odgojno-obrazovnih ustanova - U 2011. godini Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom posjetio je obrazovne ustanove u kojima se školuju djeca s teškoćama u razvoju i mladi s invaliditetom. Posjeti su uključivali razgovore s ravnateljima, nastavnicima te drugim stručnim suradnicima, učenicima s teškoćama u razvoju ili mladima s invaliditetom i njihovim vršnjacima. Kao i u proteklom izvještajnom razdoblju, ravnatelji i stručni djelatnici obrazovnih ustanova kao najčešće probleme isticali su nepripremljenost učenika za inkluziju u redovan sustav, nedostatku financijskih sredstava za uklanjanje arhitektonskih prepreka kao i drugih prilagodbi te nedovoljnoj educiranosti nastavnika o specifičnostima različitih oštećenja i radu s njima. U razgovoru s učenicima vidljivo je da imaju potporu svojih vršnjaka. I dalje je izražen problem osobnih asistenata/pomoćnika u nastavi koje i dalje nije zakonski regulirano budući da još uvijek između ostalog nije donesen Pravilnik o školovanju djece s teškoćama u razvoju.

3.4.4. VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Glavne aktivnosti Ureda POSI, ali i glavnih aktera koji rade na poboljšanju uvjeta studiranja mladih s invaliditetom i povećanju osoba s invaliditetom koje se uključuju u visokoškolsko obrazovanje odnosio se na edukativne aktivnosti prema nastavnom i drugom osoblju pri visokoškolskim ustanovama. Pod akterima prvenstveno podrazumijevamo udruge studenata i mladih s invaliditetom koji su i dalje glavni pružatelji usluga podrške pri studiranju kao i na urede za studente s invaliditetom ustrojnim na svim sveučilištima u RH koji se sve više profiliraju u koordinacijska i savjetodavna tijela dok pružanje konkretnih usluga ostavljaju civilnom društvu. Prepreke na koje nailaze studenti s invaliditetom istaknute u proteklom izvještajnim razdobljima i dalje nisu riješene na sustavni način. MZOŠ smatra da ih je riješilo kroz financiranje projekata udruga i osiguravanje sredstava u proračunima sveučilišta za ustrojavanje ureda. Uredi uglavnom zapošljavaju jednu osobu i s takvim kapacitetom ne mogu osigurati potrebne usluge pri čemu se oslanjaju na udruge dok se u udrugama žale na nedostatak kontinuiteta u financiranju usluga koje pružaju. Suradnja među tim akterima nije uvijek na zadovoljavajućoj razini, ali se i jedni i drugi slažu da je potrebno sustavno propisati vrste potrebne podrške i nadležne za njihovo pružanje u operativnom i financijskom smislu. Vezano uz uvjete studiranja na drugim sveučilištima predstavnik Udruge za mlade i studente s invaliditetom Primorsko-goranske županije ZNAM opisao nam je studiranje studenata s invaliditetom na Sveučilištu u Rijeci. Istaknuti su sljedeći problemi: nije sustavno riješeno financiranje prijevoza već ono svake godine ovisi

o natječajima, nema jedinstvene baze podataka studenata s invaliditetom Sveučilišta u Rijeci, nema plana rada ureda za studente s invaliditetom niti izvještaja o njegovom radu, nedostatna je suradnja ureda i Sveučilišta s udrugom studenata s invaliditetom koji im zamjeraju ne uključivanje u donošenje važnih odluka ili rješavanja problema studenata s invaliditetom.

Zaključak : Evidentni su napori osiguravanja boljih uvjeta i pružanja podrške za uključivanje mladih s invaliditetom u visokoškolsko obrazovanje. Međutim, dosadašnja iskustva trebalo bi pretočiti u zakonodavni okvir koji bi jasno definirao potrebe, načine podrške i njihove pružatelje. Vjerujemo da bi jasnija zakonska regulativa pridonijela i boljoj suradnji dionika koji trenutno pružaju savjetodavne, koordinativne i konkretne usluge podrške.

3.5. PROFESIONALNA REHABILITACIJA I CJELOŽIVOTNO UČENJE

Profesionalna rehabilitacija za OSI predstavlja područje od iznimne važnosti kako za one osobe koje nisu zasnivale radni odnos, tako i za one koje su bile zaposlene, ali je zbog bolesti ili povrede kod njih nastupila profesionalna nesposobnost za rad. Profesionalna rehabilitacija za jedne i druge predstavlja preduvjet za zapošljavanje na otvorenom tržištu rada, u zaštićenim uvjetima ili kroz neki drugi model samo/zapošljavanja. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju načelno jamči OSI pravo na profesionalnu rehabilitaciju, ali u ostvarivanju ovog prava OSI imaju poteškoće.

Središnja služba HZZ-a u svojem očitovanju povodom nekih pritužbi, obrazlaže svoje postupanje primjenom čl. 26. Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (NN br. 80/08, 121/10) čiji sadržaj detaljnije razrađuje mjere i aktivnosti koje obuhvaćaju postupak profesionalne rehabilitacije. Navedenim člankom, u stavku 2. navedeno je da u svrhu pripreme za zapošljavanje nezaposlenih osoba s invaliditetom Zavod *može* osobu uputiti na sljedeće postupke profesionalne rehabilitacije: utvrđivanje preostalih radnih i općih sposobnosti; profesionalno informiranje, savjetovanje i procjenu profesionalnih mogućnosti; radno osposobljavanje, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju i programe održavanja i usavršavanja radno-socijalnih vještina i sposobnosti u razdoblju do zapošljavanja; pojedinačne i skupne programe unapređenja radno-socijalne uključenosti u zajednicu. Međutim, između navedenih mjera, najintenzivnije se provode mjera profesionalnog informiranja, savjetovanja i procjene profesionalnih mogućnosti, a u manjoj mjeri utvrđivanje preostalih radnih i općih sposobnosti i radno osposobljavanje. Problem proizlazi iz činjenice da nije uspostavljen sustav vještačenja prema čl.4.st.2. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, niti su osnovane ustanove za profesionalnu rehabilitaciju u kojima bi se kroz simulirane radne uvjete i na određeno vrijeme kontinuirano provodila kvalitetna multidisciplinarna procjena preostalih sposobnosti. Ovo je na neki način potvrđeno i na sastanku održanom dana 9.12.2011. u Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže poduzimanje djelotvornih mjera za uspostavu programa rehabilitacije koji trebaju biti multidisciplinarni, te ih treba započeti u najranijoj mogućoj fazi. Provođenje mjera profesionalne rehabilitacije treba poduprijeti sudjelovanje i uključivanje u zajednicu, prije svega uključivanjem u svijet rada i učenja.

Cjeloživotno obrazovanje koje pretpostavlja kontinuirano stjecanje i produbljivanje znanja i vještina ili stjecanje novih sve više postaje imperativ za sve građane, a njegova važnost za OSI jednako je izražena. I na ovom području prednjače udruge OSI koje kroz svoje aktivnosti za svoje članove organiziraju radionice iz komunikacijskih vještina, vještina aktivnog traženja poslova, informatičkog opismenjavanja, stranih jezika ili auto-škole. Zasad se cjeloživotno obrazovanje uglavnom provodi u neformalnim oblicima radionica i tečaja i za očekivati je da će se takav način obrazovanja sve više formalizirati i vrednovati. Pri tome je važno da se OSI motiviraju na uključivanje i da se uklanjaju prepreke njihovom većem sudjelovanju posebice u smislu stjecanja novih vještina i kvalifikacija primjerenih potrebama tržišta rada i uz upotrebu potpornih tehnologija čiji razvoj omogućuje OSI da obavljaju više poslova koje prije nisu mogli. Jedan od takvih sustava koji se između ostalog može koristiti i u svrhu obrazovanja općenito pa tako i cjeloživotnog je Servus koji omogućuje osobama s oštećenjem motorike gornjih udova zadavanje naredbi preko računala. Pravobraniteljica aktivno sudjeluje u njegovom razvoju i primjeni.

3.6. RAD I ZAPOŠLJAVANJE

Dana 31.12.2011. u evidenciji HZZ-a bilo je registrirano ukupno 5 992 OSI, što iznosi 1,9 % populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Zavoda. U razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2011. godine posredovanjem HZZ-a zaposleno je ukupno 1 465 OSI, što čini samo 0.9 % ukupne populacije

zaposlenih osoba s evidencije Zavoda. Međutim, u usporedbi s dvije prethodne godine u 2011. je zabilježen porast broja zaposlenih OSI (2009. bilo je zaposleno 1028 osoba, a 2010. zaposlilo ih se 1 080).

Najveći broj pritužbi OSI u 2011. odnosio se upravo na kršenja prava prednosti pri zapošljavanju koju imaju po članku 10. stavku 3. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju pa smo u brojnim slučajevima upozoravali poslodavce na nužnost poštivanja prava na prednost pri zapošljavanju. U rješavanju po prigovorima koji su se odnosili na zakidanje prava iz rada u više navrata smo zatražili od Državnog inspektorata RH zaštitu prava OSI. U prošlogodišnjem izvješću ukazali smo na sporne odredbe Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 143/02 i 33/05) koje ostavljaju dvojbe oko tumačenja ili su jednostavno neprovedive, a u 2011. smo, uočivši ranije nezapažene nedostatke, dostavili Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva nadopunu prijedloga izmjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom smatrajući da je neophodno ili pristupiti izmjeni samoga Zakona ili donošenju podzakonskog akta koji će detaljno i nedvosmisleno urediti sporna područja zapošljavanja i profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom.

Ponovno ističemo problem oko primjene čl. 10. st. 3. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 143/02 i 33/05) koji je u stvarnosti neprovediv i neučinkovit kada se radi o pravnim osobama u vlasništvu ili u pretežitom vlasništvu RH i pravnim osobama u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te ga treba izmijeniti. Navodimo neke od spornih dijelova spomenutog Zakona:

- Pravne osobe koja su u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave nemaju propisanu obvezu primanja novih djelatnika, odnosno zapošljavanja putem natječaja, odnosno nisu niti jednim pravnim propisom obvezne pri popunjavanju radnih mjesta raspisati i objaviti oglas ili javni natječaj, a ukoliko nije bio objavljen oglas ili natječaj ne može se niti primijeniti stavak 3. članka 10, Zakona.

-Kada je propisan natječaj i kada se osoba s invaliditetom na njega javi, ali joj ne bude dana prednost, čime se krši spomenuta odredba zakona, državni inspektorat nema zakonsku ovlast poništiti natječaj niti donijeti rješenje kojim bi se utvrdilo da sklopljeni ugovor o radu nema pravnog učinka. U tom slučaju inspektori mogu samo sastaviti optužni prijedlog zbog povrede prekršajno sankcionirane zakonske odredbe. U takvim slučajevima u praksi često nastupi zastara ili prekršitelj plati prekršajnu kaznu, dok osoba s invaliditetom i dalje ostaje nezaposlena.

-Nejasnoća iz članka 10. stavka 3. ogleda se i u pitanju kada osoba s invaliditetom ostvaruje svoju prednost iz zakona. Postojeća formulacija članka 10. stavka 3. kojim se daje prednost pri zapošljavanju osobama s invaliditetom, ne obvezuje poslodavce da kandidate obavijesti o izvršenom odabiru pa im je uskraćeno pravo prigovora. Državni inspektorat je, pozivajući se na odredbe Zakona o radu, mišljenja da poslodavci nisu obvezni dostavljati obavijesti ostalim kandidatima o svom izboru.

Različita tumačenja izaziva i odredba članka 10. stavka 1. Neke javne službe tumače ovu odredbu na način da ne moraju dati prednost pri zapošljavanju osobi s invaliditetom ako ispunjavaju gore propisanu kvotu (do 31. prosinca 2011. imaju najmanje jednu zaposlenu osobu s invaliditetom na svakih 35 zaposlenih). Preporuke vezane uz članak 10. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom:

- *S obzirom da načelo zakonitosti zahtijeva da svi pravni propisi budu jasni i nedvosmisleni, neophodno je pojasniti članak 10., odnosno odvojiti stavak 3. članka 10. Zakona u zaseban članak.*

- *Potrebno je propisati kada, odnosno u kojem trenutku, nastupa prednost pri zapošljavanju dana osobama s invaliditetom propisana člankom 10. stavkom 1. te koji se uvjeti trebaju ostvariti.*

- *Kome se osoba s invaliditetom može žaliti i u kojem roku ukoliko nije poštovana prednost koja joj po zakonu pripadaju?.*

- *Potrebno je osigurati učinkovite zaštitne mehanizme koji će omogućiti zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom bez diskriminacije.*

- *Pravne osobe u vlasništvu RH, lokalne i regionalne (područne) samouprave potrebno je obvezati na popunjavanje slobodnih radnih mjesta putem javnog natječaja.*

Budući da izmjene i dopune samo ovog članka ne ovise o donošenju jedinstvene liste oštećenja i osnivanju jedinstvenog tijela vještačenja, mišljenja smo da je predložene izmjene moguće provesti odmah u postojećem zakonu i prije donošenja novog Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom kako bi se povećali izgledi za zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Vladi RH uputili smo prijedlog da se obvežu pravne osobe u vlasništvu RH, lokalne i regionalne samouprave da u svojim Pravilnicima o unutarnjem redu propišu obvezatnost zapošljavanja, odnosno popunjavanja slobodnih radnih mjesta putem javnog natječaja, ali naš prijedlog nije usvojen.

Zaključak : Premda ohrabruje porast broja zaposlenih OSI u 2011. u odnosu na prethodne dvije godine, njihovo zapošljavanje nema očekivani uzlazni smjer. Ne smijemo pristati na često iskazivana opravdanja da je gospodarska situacija u zemlji kriva za tako veliki broj nezaposlenih te da OSI čine relativno mali udio ukupno nezaposlenih. Ovakva stajališta prema kojima OSI dijele sudbinu svih nezaposlenih predstavlja lažnu ravnopravnost i nosi opasnost održavanja postojećeg stanja i negiranja važnosti sudjelovanja OSI u stvaranju dobara i usluga. Kako bi OSI stvarno bile izjednačene s ostalim građanima na području zapošljavanja i rada, potrebna im je potpora zajednice, koja se mora ogledati ne samo u projektima s ograničenim vremenskim trajanjem i nesigurne održivosti, već treba biti dobro strukturirana i zasnovana na multidisciplinarnom pristupu s jasnim ciljevima koji počivaju na procjeni kako sposobnosti tako i ograničenja uvjetovanih invaliditetom. Konvencija nameće obvezu društvu da na zakonodavnoj razini osigura uvjete za zapošljavanje osoba s invaliditetom na način prilagođen njihovim mogućnostima. Invaliditet se ne smije smatrati sinonimom za radnu nesposobnost. Rad OSI nije samo njihov interes, već i interes države budući da ovaj rad umanjuje socijalne naknade. Trebamo biti svjesni da obrazovanje osoba s invaliditetom i njihovo zapošljavanje predstavlja temeljno ljudsko pravo, a ne ustupak koji ovisi o razumijevanju pojedinaca ili grupa koji donose presudne odluke koje se tiču zapošljavanje. Obrazovni sustav treba fleksibilnost koja će pratiti gospodarske potrebe i razvojne planove, a na planu rada i zapošljavanja neminovno je urediti sustav procjene sposobnosti i ciljane profesionalne rehabilitacije uz razvijanje različitih modela zapošljavanja od otvorenog tržišta do zaštićenih uvjeta; od punog radnog vremena do fleksibilnog radnog vremena i prilagodljivih načina izvođenja radnih zadataka i aktivnosti. Ovakve promjene su moguće ako su zakonom i jasnim političkim odlukama zajamčene.

3.7. MIROVINSKO OSIGURANJE

Najveći broj pritužbi u 2011. u području mirovinskog osiguranja odnosio se na ostvarivanje invalidske mirovine, naknade za tjelesno oštećenje, ostvarivanje prava na najnižu mirovinu, prevođenje na invalidsku mirovinu po službenoj dužnosti te prava na obiteljsku mirovinu. Tragom napisa u tiskanim medijima o "kupovanju" invalidskih mirovina, pravobraniteljica je preporučila HZMO-u poduzimanje određenih mjera efikasnije kontrole kako bi se spriječilo nezakonito postupanje. U svom odgovoru Središnja služba HZMO-a navodi da nisu u mogućnosti provesti našu preporuku koja se odnosila na povećanje učinkovitosti kontrole u radu vještaka, budući da nemaju mogućnosti postaviti unutarnje revizore po područnim službama. Na poticaj udruga OSI predložili smo HZMO promjenu Odluke Upravnog vijeća HZMO-a o cijenama usluga vanjskim korisnicima prema kojoj svi oni koji nisu u sustavu osiguranja s invaliditetom plaćaju 305,00 kn za dobivanje rješenja o postotku tjelesnog oštećenja, dok oni koji su sustavu mirovinskog osiguranja ne plaćaju nikakvu naknadu za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja (ne plaćaju djeca, osiguranici i korisnici mirovina). Naime, među onima koji plaćaju ovu uslugu najveći broj su OSI koje nemaju financijska sredstva niti za podmirivanje svojih primarnih potreba. Pravobraniteljica za OSI ukazala je Ministarstvu gospodarstva, rada i poduzetništva da izostanak naknadne kontrole izdanih rješenja o postotku tjelesnog oštećenja zbog ostvarivanja prava izvan sustava mirovinskog osiguranja (oslobađanje od plaćanja autocesta, pravo na besplatno parkiranje, prava iz zdravstvenog osiguranja i sl.) može dovesti do mogućih zlouporaba jer se nakon izdavanja ova rješenja više ne provjeravaju. Budući da je i dalje u primjeni Zakon o listi tjelesnih oštećenja, osobe s mentalnim i intelektualnim oštećenjima ne mogu dobiti rješenje o postotku oštećenja čime su izložene teškoćama dokazivanju invaliditeta kod ostvarivanju određenih prava na što se redovito pritužuju. Za sve osobe, pa tako i za osobe s invaliditetom osnovni problem današnjice su sve manja mirovinska primanja koja ne pokrivaju ni minimum životnih potreba, ali je njihov položaj još teži budući da invaliditet iziskuje i specifične troškove (liječkova, ishrane, pomagala). Valja naglasiti da posljedice kapitaliziranog mirovinskog osiguranja, koje se od 2002. provodi u Hrvatskoj imaju negativan utjecaj za osobe s invaliditetom jer u II. stupu mirovinskog osiguranja koje se zasniva na osobnim računima osiguranika, nema zaštite u slučaju invalidnosti već samo starijih osiguranika i onih sa duljim mirovinskim stažem dok će mlađi osiguranici moći svoja prava ostvarivati samo u I. mirovinskom stupu generacijske solidarnosti bez obzira koliko su izdvajali u II. stup mirovinskog osiguranja. Uvođenjem II. obveznog mirovinskog stupa osobe s invaliditetom su izravno dovedene u nepovoljan položaj. Naime, ulaganje u II. stup mirovinskog osiguranja ne predviđa ostvarivanje prava osiguranika prema preostaloj radnoj

sposobnosti. Sve osobe koje imaju profesionalnu nesposobnost za rad nemaju pravo na mirovinska primanja iz II. stupa sve dok ne odu u starosnu mirovinu ili punu invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad, čime su dovedeni u neravnopravan položaj u odnosu na one umirovljenike sa profesionalnom nesposobnošću za rad koji imaju punu mirovinu u I. mirovinskom stupu. Stoga predlažemo da se izvrši izdvajanje i osnivanje posebnog sustava osiguranja za slučaj ozljede na radu i profesionalne bolesti s posebnim nositeljem te izdvajanjima u osiguranim slučajevima kao što je praksa u većini zapadnoeuropskih država (neke unutar sustava imaju i naknadu štete koja je nastala kao posljedica nesreće na poslu - odštetne rente).

3.7.1. PRAVO NA DOPLATAK ZA DJECU

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratili su se roditelji djece s teškoćama u razvoju koji su odbijeni u svom zahtjevu za ostvarivanjem doplatka za djecu s težim oštećenjem zdravlja i starijima od 27. godine, pozivajući se na diskriminaciju u odnosu na one roditelje koji su to pravo ostvarili do 01.01.2002. godine i kojima po spornom članku 38. Zakona o doplatku za djecu (NN, br. 94/01, 138/06, 107/07. i 61/11) pripada doplatka za djecu i nakon navršene 27. godine života, do donošenja posebnog propisa o pravima osoba s invaliditetom. Ustavni sud svojim rješenjem broj: U-I-1812/2006, nije prihvatio prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom članka 12. ZDD-a kojim se ukida dotadašnje pravo djece s težim oštećenjem zdravlja na doplatka za djecu i nakon navršene 27. godine života. Ustavni sud u svojoj odluci zauzeo je stajalište kako zakonodavac ima pravo mijenjati zakonske uvjete uređenja socijalnih i drugih odnosa u društvu pod uvjetom da se poštuje vladavina prava i socijalne pravde prema čl. 3 Ustava RH. U odnosu na učinke članka 38. ZDD-a, Ustavni sud primjećuje da višegodišnje nedonošenje „posebnog propisa o pravima osoba s invaliditetom“, a time i višegodišnje produljenje važenja članka 38. ZDD-a, kao privremene (prijelazne) odredbe, nije ustavnopravno prihvatljivo budući da će u prijelaznom razdoblju – do donošenja posebnog propisa – jednoj skupini korisnika iznimno i privremeno priznati pravo na doplatka i nakon što im dijete navrší 27. godina života. Međutim, kako taj propis još uvijek nije donesen, jedna skupina korisnika doplatka za djecu nalazi u povoljnijem zakonskom položaju od 01. siječnja 2002., dakle već gotovo 7 godina. Ta činjenica u cijelosti narušava opravdanost i prihvatljivost zakonskog uređenja u prijelaznom razdoblju, koje po svojoj pravnoj naravi treba biti privremeno.

Može se zaključiti da je u ovom dijelu socijalna politika države bila posve nekonzistentna. Pravobraniteljica je od nadležnih tijela zatražila da se postupi po Izvješću Ustavnog suda smatrajući neprihvatljivim da su novi korisnici doplatka za djecu s težim oštećenjem zdravlja stavljani u neravnopravan položaj prema prijašnjim korisnicima koji imaju pravo na doplatka za djecu i nakon 27. godine života. Spornim nalazimo to što se država obvezala (još i danas važećom) zakonskom odredbom donijeti propis o osobama s invaliditetom (koji već 10 godina nije donijela).

3.8. SOCIJALNA ZAŠTITA

U području socijalne skrbi, jednim od najznačajnijih sustava za osobe s invaliditetom, 2011. bila je naročito značajna zbog donošenja novog Zakona o socijalnoj skrbi (NN 57/11), koji se primjenjivao od 2.6.2011. U procesu izrade novog Zakona, a i ranije, pravobraniteljica je uputila niz preporuka i prijedloga za poboljšanje odredbi koje nisu bile usklađene s načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Sama javna rasprava trajala je prekratko u svim fazama izrade, nadležno je Ministarstvo ostavljalo vrlo malo vremena za dostavljanje komentara, što nije u skladu sa Kodeksom savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata. U postupku donošenja novog Zakona o socijalnoj skrbi Ured pravobraniteljice aktivno je sudjelovao na više načina. Održan je sastanak s tadašnjim državnim tajnikom za socijalnu skrb i njegovim suradnicima, a dostavljeni su komentari i prijedlozi na Nacrt prijedloga Zakona. Ured je u svojim primjedbama i prijedlozima bio usmjeren na prava značajna za osobe s invaliditetom i njihovu stvarnu usklađenost sa socijalnim modelom kako ga definira Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Navedena Konvencija obvezuje na osiguravanje jednakih mogućnosti za osobe s invaliditetom, kako bi se osiguralo njihovo puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo. Na to smo posebno upozoravali kod prijedloga odredbi koje se odnose na osobnu invalidninu, tražeći da se osobna invalidnina priznaje neovisno od ostvarenih prihoda ili imovine, isključivo u odnosu na težinu invaliditeta i potrebe za uključivanjem u život zajednice, odnosno „podmirivanjem izdataka vezanih za invaliditet“, kako to navodi Konvencija. Stoga bi osobna invalidnina trebala osigurati da osobe s i bez

invaliditeta budu u istoj početnoj poziciji. Osobna invalidnina treba biti isključivo vezana uz težinu invaliditeta, a ne imovinsko stanje osobe. *Ishod: Prijedlog nije uvažen.*

U novom Zakonu uz materijalni cenzus ugrađen je i imovinski cenzus, što osobe s invaliditetom stavlja u još teži položaj nego do sada. Kao jedno od značajnijih prava koja ostvaruju djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, za koje smo zaprimili značajan broj pritužbi građana je pravo na status roditelja njegovatelja. Najučestalije se pritužbe i dalje odnose na nemogućnost ostvarivanja ovog prava roditelja djece s teškim intelektualnim teškoćama, duševnim smetnjama, ali i nekim drugim teškim oštećenjima. Ponovno čvrsto ostajemo kod našeg prijedloga da se kao uvjet težine oštećenja na strani djeteta definira svaki teški invaliditet zbog kojeg je dijete/osoba u potpunosti ovisna o tuđoj brizi, njezi i pomoći. Uvjetovanje postojanja više vrsta teških oštećenja stavlja u nepovoljniji položaj veliki broj osoba s najtežim oštećenjem/invaliditetom, jer je teško oštećenje zdravlja definirano Pravilnikom o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima (NN, broj 64/02, 105/07, 145/11) i ono se odnosi i na tjelesna i mentalna oštećenja i psihičke bolesti. Smatramo da je pozivanje na definiciju invaliditeta sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u uvodnom dijelu Zakona samo formalno, a u stvari, blizu prevladanog stava da su osobe s teškim invaliditetom samo nepokretne osobe, odnosno osobe s tjelesnim invaliditetom. *Ishod: nije uvaženo.*

Isto tako, predlagali smo ranije da se pravo na status njegovatelja ne ograniči samo na roditelja djeteta, nego da se iznimno prizna i drugom članu obitelji (pomajke, sestre/braća, šogorica i sl.) ukoliko djetetu pruža stvarnu pomoć, njegu i brigu. Obzirom da takvih slučajeva vjerojatno nema puno, smatramo opravdanim proširiti krug mogućih korisnika ovog prava, ukoliko članovi obitelji stvarno brinu o toj osobi, a roditelja nema ili nije sposoban brinuti o djetetu. Tako bi se na direktan način prevenirala institucionalizacija osoba o kojima ne mogu brinuti njihovi roditelji. *Ishod: Uvaženo.*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je i pritužbe osoba s invaliditetom vezano uz ostvarivanje prava na naknadu do zaposlenja, te ima saznanja o poteškoćama koje već više mjeseci postoje u ostvarivanju ovog prava, a koje su nastale donošenjem novog Zakona o socijalnoj skrbi (NN 57/11). Prema sadašnjem zakonskom uređenju, zahtjev za ostvarivanje ovog prava podnosi se Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u Zagrebu, a može se podnijeti i HZZ. Tako je postupak za potencijalne korisnike ovog prava otežan budući da se obraćaju Fondu, nadležnom centru za socijalnu skrb ili HZZ-u, koji se mjesecima neuspješno usklađuju u svojem postupanju. HZZ ne preuzima zahtjeve za naknadu već ih prosljeđuje Fondu, koji zaprimljene zahtjeve upućuje na centre za socijalnu skrb. Oni trebaju prikupiti dokumentaciju te dati prijedlog rješenja za ostvarivanje novčane naknade, a na kraju Fond donosi rješenje i vrši isplatu naknade.

Zbog navedenog, predložili smo da Vlada RH preispita odredbe koje se odnose na ostvarivanje naknade do zaposlenja, te zajedno sa nadležnim ministarstvima i Fondom za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom osigura redovito ostvarivanje i praćenje ostvarivanja ovog prava, dostupnost institucije nadležne za njegovo ostvarivanje, te racionalnost i svrhovitost raspolaganja sredstvima iz Državnog proračuna namijenjenim poticanju zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Zaključak : Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da se osobama s invaliditetom osigura primjereni životni standard i socijalna zaštita. Kada se osoba zbog svojeg invaliditeta ne može zaposliti, te tako stjecati sredstva potrebna za život, dužnost je države da tim osobama i njihovim obiteljima osigura odgovarajući životni standard, te stalno unapređenje životnih uvjeta. Dužnost je države osigurati da osobe ostvare pomoć kako ne bi živjele u uvjetima siromaštva dok podmiruju izdatke vezane uz invaliditet. Na sustav socijalne skrbi upućene su sve osobe s invaliditetom koje svoju materijalnu sigurnost ne mogu ostvariti vlastitim radom, stoga je i zadaća ovog sustava osigurati primjerena prava ovim osobama i članovima obitelji na koje su upućene, uvažavajući njihove sposobnosti i potrebe i težinu invaliditeta.

3.8.1. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Tijekom 2010. godine Ured je na temelju podatka o udjelu osoba u potpunosti lišenih poslovne sposobnosti u ukupnom broju lišenih poslovne sposobnosti (preko 90% u potpunosti lišenih), započeo s radom na promicanju primjene članka 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, prema kojemu postoji nužnosti promjene sustava skrbištva u RH, a što uključuje i promjene Obiteljskog zakona. Svjesni činjenice da će ovaj proces potrajati, odlučili smo posebnu pažnju posvetiti unaprjeđenju prakse u postupanju. Pri tome smo ukazivali na nedostatke uočene u praksi postupanja svih sudionika u samom postupku lišenja poslovne sposobnosti, kao i na nedosljedno provođenje onih odredbi Obiteljskog zakona koji sprječavaju zlouporabu i

prekomjerno i nepotrebno zadiranje u ljudska prava osoba lišenih poslovne sposobnosti kao i onih za koje je postupak tek pokrenut ili se planira pokrenuti. Međutim, uvidjeli smo kako samostalno niti jedan od ključnih segmenata instituta skrbištva ne može donijeti zaokret u pogledu osiguravanja jednakosti pred zakonom osobama s invaliditetom u smislu članka 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Iz tih razloga Ured je u 2011. započeo rad na organizaciji stručnog skupa koji bi obuhvatio sve sudionike u postupku lišenja poslovne sposobnosti i skrbištva, s ciljem njihovog upoznavanja s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, njezinim značenjem i obvezom primjene u svakodnevnom radu, te mogućnostima unapređenja sadašnje prakse. Krajnji cilj ovog skupa bio je formiranje prijedloga o mogućnostima reforme instituta skrbištva iz sustava zamjenskog odlučivanja u sustav odlučivanja uz podršku. Skup je potvrdio da je većina sudionika slabo upoznata s Konvencijom i zaokretom paradigme koju je Konvencija unijela, a posebno obvezama države koje proizlaze iz članka 12 Konvencije („Jednakost pred zakonom“). Vezano uz rad i zaključke skupa, pravobraniteljica je preporučila nadležnom ministarstvu izmjenu sadašnjeg ObZ-a u dijelu koji se odnosi na skrbištvo nad punoljetnim osobama po principima Konvencije. Isto tako je MZSS, a onda i Ministarstvu socijalne politike i mladih upućena preporuka da osiguraju da svi centri za socijalnu skrb provedu postupak preispitivanja odluka o lišenju poslovne sposobnosti ukoliko to nije učinjeno unazad 3 godine. Nadalje, preporučili smo da Ministarstvo stručnjacima centara za socijalnu skrb dostavi stručne upute o tome kako primjenjivati odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, te kako se sadašnje odredbe Obiteljskog zakona trebaju primjenjivati na način da se u najvećoj mogućoj mjeri istovremeno poštuju ljudska prava osoba lišenih poslovne sposobnosti. Skup je ujedno pokazao kako je potrebno nastaviti s aktivnostima edukacije o ljudskim pravima i načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom na svim razinama: od djelatnika centara za socijalnu skrb, sudaca, sudskih vještaka i liječnika psihijatarata, ministarstava, ali i udruga koje djeluju u korist i interes osoba s invaliditetom, uz što veće uključivanje samih osoba s invaliditetom.

3.8.2. NEOVISNO ŽIVLJENJE I UKLJUČENOST U ZAJEDNICU

Uključenost u zajednicu i neovisno življenje jedno je od značajnijih područja koja regulira Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, a koje u velikoj mjeri utječu na kvalitetu života svake osobe s invaliditetom i njezine obitelji. Za osiguravanje neovisnog življenja najvažnije je osigurati pristup različitim uslugama i službama potpore osobama s invaliditetom koje su usmjerene na mogućnost samostalnog življenja, sprečavanja institucionalizacije i povratka smještenih osoba u sredinu iz koje su došli. Takve potpore usmjerene su sprečavanju segregacije iz zajednice, odnosno izolacije. Prema Izvješću o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. broj smještenih osoba s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem u institucijama gotovo je na razini 2009., ali se i povećao broj pružatelja izvaninstitucionalnih usluga za osobe s invaliditetom. Pružatelji ovih usluga uglavnom su domovi socijalne skrbi i udruge za osobe s invaliditetom. Iz nekih obraćanja Uredu, proizlazi da i dalje nedostaju pružatelji nekih izvaninstitucionalnih usluga, posebno je nedostatna regionalna pokrivenost.

Prema podacima MSPM-a za listopad 2011. (posljednji objavljeni podaci) uslugu stručne pomoći u obitelji (patronažu) ostvarivalo je 259 korisnika, uslugu integracije 357, a uslugu rane intervencije 287 korisnika. Tako minimalni broj korisnika ovih usluga zasigurno je posljedica nedostatka pružatelja tih usluga. Od MZSS zatražili smo podatke o broju pružatelja usluga stručne pomoći u obitelji (patronaža), rane intervencije i pomoći pri uključivanju u programe odgoja i obrazovanje (integracija). Do završetka ovog izvješća nismo dobili tražene podatke.

Potencijalni problem sa pružateljima određenih usluga mogao bi ugroziti napredak procesa deinstitucionalizacije, a posebno prevencije institucionalizacije. Prema MASTER PLANU (Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. - 2016. (2018.) ustanove trebaju smanjiti određeni broj smještenih korisnika, te započeti sa pružanjem drugih izvaninstitucionalnih usluga – dnevnog i poludnevnog boravka, patronaže i rane intervencije do 2016.g. Do zadanog roka neke ustanove navode da nemaju kadrovske ni druge mogućnosti za intenzivnije pružanje izvaninstitucionalnih usluga. Postavlja se pitanje, što se do zadanog roka (2016.) može i treba činiti?

Jedna od značajnijih oblika podrške neovisnom življenju je i usluga osobnog asistenta. U odnosu na 2009. broj korisnika usluge osobnog asistenta porastao je sa 338 na 554 korisnika. Ipak, u tom području još uvijek postoji više problematičnih točaka koje proizlaze iz nedostatka zakonske regulative, te nedostatka financijskih sredstava za širi obuhvat korisnika. Značajne su pritužbe osoba koje nisu mogle ostvariti uslugu

asistenta. Dugoročno gledajući, predlažemo da se donese Zakon o ostvarivanju prava na asistenciju kojim bi se omogućila sustavna i kontinuirana podrška asistencije osobama s invaliditetom s različitim vrstama njihovih oštećenja, na temelju jedinstvenih kriterija težine invaliditeta i individualne procjene potreba, te smo u tom smislu uputili preporuke Ministarstvu socijalne politike i mladih. Članak 19. UN Konvencije nalaže pristup širokom rasponu usluga koje uključuju i osobnu asistenciju potrebnu za neovisni život i uključenost u zajednicu. U tu svrhu je, uz ostalo, potrebno osigurati sredstva koja u Državnom proračunu za ovu namjenu nisu osigurana.

3.8.3. OSOBE S INVALIDITETOM U DOMOVIMA ZA STARIJE I NEMOĆNE OSOBE

Ne postoje specijalizirane ustanove za smještaj osoba mlađe životne dobi s teškim tjelesnim invaliditetom pa se one smještaju u domove za starije i nemoćne. Jasno je da sadržaji koji se nude osobama starije životne dobi nisu primjereni mlađim osobama, a posebnih standarda i normativa koji bi uzimali u obzir specifične potrebe mlađih osoba s invaliditetom unutar takvih ustanova nema. U svjetlu težnji i zakonske obveze ostvarivanja principa neovisnog života u zajednici u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, nije ni prihvatljivo da se za takve osobe grade posebne ustanove već treba težiti stvaranju smještajnih uvjeta koji bi bili prostorno prilagođeni osobama u njihovim vlastitim domovima, dok bi se potrebna podrška trebala pružati u zajednici, a ne da se osobe zbog pružanja njege i podrške izdvaja iz zajednice i izolira u ustanovama, čak i da su njihovi normativi i prateće usluge prilagođene njihovim potrebama. Dok se takav sustav ne uspostavi, trebalo bi unutar postojećih rješenja prepoznati specifičnosti osoba s teškim motoričkim oštećenjima i sukladno tome utvrditi i osigurati potrebne standarde usluga.

Obilasci ustanova u kojima su smještene osobe s invaliditetom

Pravobraniteljica i njezini suradnici tijekom 2011. godine izvršili su obilazak više ustanova u kojima borave, rade ili su privremeno ili trajno smještene osobe s invaliditetom.

Prilikom obilazaka posebna pozornost se pridaje planovima i aktivnostima koje su pojedine ustanove poduzele u svrhu transformacije svojih ustanova u pružatelje usluga u zajednici kao i pripremi korisnika za samostalni život u zajednici, a sukladno Planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. – 2016. (2018.).

3.8.4. AUTIZAM

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dugo izražava zabrinut je zbog problematike osoba s autizmom. Većina propisa ne priznaje posebnost autizma, kao jednog od najsloženijih poremećaja. Iako se u Hrvatskoj prije više desetljeća počelo sustavno baviti autizmom umjesto da do sada napredujemo i pratimo svjetske trendove, zaostali smo na području ranog otkrivanja, dijagnostike, rehabilitacije, a posebno u skrbi za odrasle osobe s autizmom. Uvažavajući specifičnosti djece i osoba s autizmom i potrebe primjene jedinstvenih programa rada s ovom populacijom, donesena je odluka da se osnuje Centar za autizam (dalje Centar), koji je započeo s radom 1983., a upisan je u sudski registar kao ustanova za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju autistične djece, omladine i osoba po programima za autističnu djecu. Uspostavljena je suradnja s Psihijatrijskom bolnicom Jankomir koja je osigurala zdravstvenu skrb za autističnu djecu, dijagnostiku i tretman u kriznim stanjima međutim 1995. ta je suradnja prekinuta. Kao rezultat takvih propusta u politici skrbi o osobama s autizmom danas smo suočeni s teškim kršenjima prava osoba s autizmom na primjerenu i kvalitetnu skrb. Sadašnji ustroj Centra u velikom dijelu nije u skladu s propisima iz sustava obrazovanja budući da osnovna škola ne može imati učenički dom – stacionar, ne može provoditi zdravstvenu i socijalnu zaštitu niti skrbiti o osobama starijim od 21. godine života. U nizu inspekcijskih nadzora od 1995. do danas ove su nepravilnosti utvrđene, ali tolerirane u cilju nastavka rehabilitacijskog procesa i skrbi za djecu i osobe s autizmom, a u očekivanju sustavnog rješenja problema. Uz nezakonitost, tu su kroz godine narasli i financijski, kadrovski, organizacijski i stručni problemi koji do danas nisu riješeni, a za posljedicu imaju teška kršenja prava osoba s autizmom, posebno onih iznad 21. godine života koji su smješteni u potpuno neodgovarajućim prostornim uvjetima i s nedostatnom stručnom potporom uslijed čega su česti incidenti teškog narušavanja zdravlja osoba s autizmom smještenih u Centru.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom od sredine 2009. intenzivno prati rad Centra aktivno sudjelujući u iniciranju promjena neophodnih za promjenu statusa ove ustanove. Ured pravobraniteljice je u 2011. održao niz sastanaka s roditeljima odraslih korisnika Centra, djelatnicima Centra koji redovito

ukazuju na težak položaj u kojem se nalaze s obzirom da djeluju u okviru sustava odgoja i obrazovanja, te zbog neodgovarajućih kadrovskih i normativnih uvjeta unutar kojih rade nisu u mogućnosti osigurati zadovoljavajuće standarde utemeljene na psiho-mediko-socijalnom pristupu kroz primjenu stručnih rehabilitacijskih programa od različitih profila stručnjaka. Mnogobrojna prepiska i sastanci na svim razinama uključujući predsjedništvo Vlade i saborski Odbor za ljudska prava i nacionalne manjine nisu tijekom 2011. polučili vidljiv rezultat. Svi sudionici slažu se u sljedećem:

- Sveobuhvatna skrb za osobe s teškoćama iz autističnog spektra, zbog normativnih razloga ne može se organizirati samo u okviru sustava odgoja i obrazovanja
- Socijalna skrb je sustav koji normativno pokriva područje rane intervencije, područje rehabilitacije, njege, usluge u domu korisnika, poludnevne i dnevne rehabilitacijske programe od predškolske do odrasle dobi, mobilne timove (npr. pravo na integraciju), stalni smještaj i organizirano stanovanje čime u većoj mjeri potencijalno pokriva sveobuhvatne potrebe ove kategorije osoba. Međutim, s obzirom da autizam u tom sustavu nije definiran kao posebna kategorija oštećenja, postoji vjerojatnost da se niti u ovom sustavu osobama s autizmom neće osigurati zadovoljavanje njihovih specifičnih potreba, a posebno je zabrinjavajuće zanemarivanje zdravstvene komponente autizma.

Stručnjaci koji poznaju autizam, djelatnici Centra, ali i UNDP-ov Prijedlog transformacije Centra jedinstveni su u stavu da ustanova ustrojena kao „centar autizma“ nužno treba postojati, ali treba biti ustrojena na razini države a ne jednog grada, a njezine usluge trebaju biti dostupne u svim regijama države. Takva bi ustanova imala zadatak praćenja položaja osoba s autizmom od dijagnostike i rane intervencije cjelokupnog praćenja osoba s autizmom svih dobi na cjelokupnom području RH. Sve buduće promjene sustava treba provesti uz suradnju stručnjaka na ovom području, te respektiranje mišljenja roditelja i najnovijih svjetskih spoznaja o autizmu. Smatramo neophodnim na razini Vlade uspostaviti skupinu eminentnih stručnjaka iz područja medicinskih te socijalnih znanosti, edukacijske rehabilitacije i obrazovanja, koji će izraditi smjernice za izradu programa odgoja i obrazovanja za različite stupnjeve integracije, potrebne standarde prostora, opreme, potrebne edukacije stručnjaka, programe kontinuirane edukacije odgajatelja, učitelja, roditelja, dijagnostičke i terapijske postupke, te predložiti nužne izmjene propisa. Te bi smjernice trebale biti konačna podloga za nužno potrebnu uspostavu cjelovitog sustava skrbi, kako bi se prekinulo sadašnje stanje u kojem je veliki dio potreba osoba s autizmom zanemaren i uzrokuje teška kršenja njihovih prava.

3.9. PRISTUP PRAVOSUĐU

Tijekom 2011. godine pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je više pritužbi vezanih uz duljinu trajanja sudskih postupaka. Pritužitelje smo u ovim slučajevima savjetovali kako im na raspolaganju stoji mogućnost podnošenja zahtjeva radi zaštite prava na suđenje u razumnom roku pred neposredno višim sudom. Osobe s invaliditetom u svojstvu tužitelja često se pojavljuju u svezi naknade štete. Takvi postupci redovito su kompleksni i dugotrajni, a dosuđeni novčani iznosi tužiteljima predstavljaju materijalna sredstva koja su im neophodna za zadovoljavanje potreba koje proizlaze iz invaliditeta, a često i osnovnih životnih potreba jer mnogi od njih zbog invaliditeta ne mogu radom ostvariti sredstva za život. Stoga je od iznimne važnosti da se isti postupci dovršavaju u što je moguće kraćem roku. Osobe s invaliditetom često se obraćaju Uredu i radi zastupanja odnosno davanja savjeta vezanih uz imovinsko-pravne odnose, često vezano uz zemljišnoknjižne postupke, podjelu bračne stečevine, itd. U takvim slučajevima mnoge stranke očekuju zastupanje pred sudom, odnosno pravne savjete u smislu odvjetničke pomoći. U ovakvim slučajevima Ured nije nadležan postupati.

3.9.1. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

Člankom 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (NN – MU, br. 6/07, 3/08, 5/08) propisano je da ukoliko osobe s invaliditetom budu lišene slobode u bilo kojem postupku, države potpisnice osigurat će da im se na jednakopravnoj osnovi s drugim osobama zajamče prava u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava i s njima će se postupiti u skladu s ciljevima i načelima ove Konvencije, uključujući osiguravanje razumne prilagodbe.

U skladu s Konvencijom, pravobraniteljica je radi praćenja zaštite prava i interesa osoba s invaliditetom koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora, ali i radi praćenja provedbe nacionalnog zakonodavstva kao i preporuka međunarodnih institucija koje propisuju standarde poštivanja prava osoba koje se nalaze na izvršavanju kazne zatvora izvršila obilazak više penalnih ustanova. Tako je izvršen obilazak Zatvora u

Zagrebu, Kaznionice u Lepoglavi i Zatvorske bolnice u Zagrebu. Ustanove su prekapacitirane, nedostaju im stručni radnici i potrebna oprema, a prostori nisu prilagođeni osobama s invaliditetom. Sobe načelno prilagođene za osobe s invaliditetom, npr. u Kaznionici u Lepoglavi, a pogotovo sanitarni čvorovi za osobe s invaliditetom zapravo nisu prilagođeni osobama s visokim stupnjem invaliditeta, pa se konkretno osobe s takvim invaliditetom u Kaznionici u Lepoglavi moraju smještavati na kat objekta gdje su prostorije kao i sanitarni čvorovi prilagođeni. Kako Kaznionica u Lepoglavi, a niti Zatvorska bolnica nemaju dizalo, dolazi do kršenja prava zatvorenika na provođenje vremena na svježem zraku. Nošenje osoba s invaliditetom niz stepenice od strane osoblja kaznionice ili drugih zatvorenika smatramo neprihvatljivim rješenjem, a upitno je da li se isto i provodi. Iako su poduzete određene mjere u smislu djelomične prilagodbe prostornih uvjeta za boravak osoba s invaliditetom, te mjere su nedostatne da bi se zadovoljile potrebe zatvorenika s invaliditetom, naročito onih sa visokim stupnjem invaliditeta. Iako se pravobraniteljici pritužilo više osoba s invaliditetom na neprimjerenu zdravstvenu zaštitu, u većini nismo utvrdili da bi ista bila ispod razine one koja se pruža osobama u sustavu javnog zdravstva. Međutim, iz pisanih pritužbi osoba s invaliditetom zaprimljenih u Uredu te iz podataka koje smo dobili prilikom obilazaka zatvora doznali smo o posebnom problemu nedostatne i neprimjerene fizikalne terapije koja bi se trebala pružati osobama s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je na temelju obilazaka te pritužbi zatvorenika zaključila je da unutar zatvorskog sustava dolazi do povrede prava zatvorenika s invaliditetom, na što je upozorila Upravu za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa i zatražila poduzimanje mjera kojima bi im se omogućilo korištenje pravima zagarantiranim kako međunarodnim ugovorima i preporukama, tako i nacionalnim zakonodavstvom, prvenstveno vezano uz uvjete smještaja i dostupnost primjerene zdravstvene zaštite. Uvidom u Prijedlog Državnog proračuna RH za 2012. godinu i projekcije za 2013. i 2014. godinu utvrđeno je kako u proračunu za 2012. ponovno nisu predviđena sredstva za ugradnju lifta u Zatvorsku bolnicu. Ista sredstva nalaze se u projekciji za 2013. godinu. Također nisu predviđena sredstva za Kaznionicu u Šibeniku. Ista se planiraju tek u proračunu za 2013. godinu. Prijedlogom Državnog proračuna za 2012. godinu predviđena su sredstva za dogradnju zgrade Zatvora u Zagrebu, a također su predviđena i sredstva za izgradnju, sanaciju i opremanje zgrade Kaznionice u Glini.

3.10. ZAKON O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE

1) Statistički podaci

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u 2009. zaprimila je 24 pritužbe na diskriminaciju s osnove invaliditeta, u 2010. zabilježen je rast broja pritužbi te je zaprimljena 51 pritužba dok je u 2011. zaprimljeno 25 pritužbi u kojima se izriječom spominje riječ 'diskriminacija' odnosno osobe s invaliditetom smatraju da su diskriminirane. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom utvrdila je sumnju na diskriminaciju u 4 od 25 pritužbi pritužbe u kojima je i postupano sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije. U ostalim pritužbama radilo se o eventualnim povredama prava iz nekog drugog razloga, te je u tim slučajevima postupano sukladno Zakonu o pravobranitelju za osobe s invaliditetom. 6 pritužbi odnosilo se na područje pravosuđa i uprave, 4 pritužbe odnosile su se na područje rada i radnih uvjeta, 5 na područje socijalne skrbi, 2 na pristup dobrima i uslugama te po jedna na područje mirovinskog, športa i zdravstvene zaštite dok se 5 pritužbi odnosilo na diskriminaciju općenito. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom po svim je pritužbama na diskriminaciju (njih dvadeset i pet (25)) postupao sukladno ovlastima iz čl. 13. Zakona o suzbijanju diskriminacije (dalje ZSD). Navedeno znači da su po zaprimanju pojedine pritužbe na diskriminaciju ispitivani njezini navodi primjenom odgovarajućih zakonskih propisa koji reguliraju područje prava na koji se diskriminatorno postupanje odnosi. Temeljem tako stečenih saznanja, tražila su se očitovanja, izvješća, podaci i dokumenti od suprotne strane/prituženika koji prituženim postupanjem, radnjom odnosno propustom moguće čini diskriminaciju. Ukoliko je Ured nakon ovog postupka i dalje sumnjao da je razlog povrede određenog prava diskriminacija (u 4 pritužbe), pokušao bi, tamo gdje je to bilo moguće s obzirom na okolnosti slučaja i pristanak stranaka, provesti postupak mirenja. Tamo gdje to nije bilo moguće, Ured bi reagirao upozorenjima, prijedlozima i preporukama prema onima koji čine diskriminaciju s ciljem sprječavanja odnosno otklanjanja iste.

2) Opća ocjena pojava diskriminacije temeljem invaliditeta (i zdravstvenog stanja)

Kao što smo naglasili i u proteklom izvještajnom razdoblju, osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju su već samom činjenicom postojanja invaliditeta stavljene u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe bez invaliditeta u svim usporedivim životnim situacijama. Iako ZSD širinom svojih odredbi zabranjuje

segregaciju i navodi je kao oblik diskriminacije, veliki je jaz između situacije koje Zakon zabranjuje i realnosti s kojom su suočene osobe s invaliditetom, djeca s teškoćama u razvoju i njihove obitelji. Veliko je pitanje kako bi se u takvim situacijama mogla iskoristiti zaštita koju pruža zakon kad je diskriminatorno ponašanje uvjetovano višestrukim strukturalnim razlozima koji se u prvom redu očituju u nedostatku alternativnih oblika sustava podrške, ali i u stavu cjelokupnog društva koje nije spremno na prihvaćanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u svojim radnim i životnim sredinama. Ni same OSI nisu u dovoljnoj mjeri upoznate s pojmom razumne prilagodbe pa je, usprkos tome što su diskriminatorna postupanja vrlo često izravna, konkretnih pritužbi osoba s invaliditetom vrlo malo, a gotovo da se nitko ne odlučuje na traženje sudske zaštite. Razlozi za takvu situaciju zajednički su općenito niskoj razini prijavljivanja diskriminacije i po svim ostalim osnovama u hrvatskom društvu i leže u neinformiranosti o mogućnostima zaštite, nepovjerenju u institucije, osjećaju da se ništa neće promijeniti i da se prituživanjem ne bi ništa dobilo nego bi si osoba još više otežala situaciju i izložila se i materijalnim troškovima koje ne može snositi. Za osobe s invaliditetom specifična je još opća iscrpljenost stalnim zdravstvenim izazovima i borbom za osiguravanje osnovnih preduvjeta za osiguranje minimalne egzistencije koja ni njima ni njihovim obiteljima ne ostavlja prostora za veći angažman u ostvarivanju svojih prava.

U prošlom izvještajnom razdoblju posebno smo se osvrnuli na učestale pritužbe OSI na diskriminaciji po osnovama koja nisu propisane ZSD-om, odnosno uzroku i vrsti invaliditeta, a takve pritužbe prisutne su i u ovom izvještajnom razdoblju. Iako prema ZSD-u takvo razlikovanje nije zabranjeno budući da vrsta invaliditeta nije jedna od diskriminacijskih osnova, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je upozorila institucije koje su svojim aktima i postupanjima različito tretirale OSI s obzirom na vrstu njihova invaliditeta na neprihvatljivost takva postupanja. Tijekom donošenja Zakona o socijalnoj skrbi pravobraniteljica je uputila preporuku nadležnom ministarstvu da se u odredbama Zakona koje se odnose na pravo na status roditelja njegovatelja izbjegne svako razlikovanje po osnovi vrste invaliditeta. Roditelj djeteta s težim oštećenjem zdravlja ne može ostvariti pravo na status roditelja njegovatelja ukoliko dijete nema točno određenu vrstu težeg oštećenja zdravlja – potpunu nepokretnost. Time su osobe s primjerice teškim intelektualnim oštećenjima, koje su zbog težine oštećenja nesposobne uspostaviti socijalne odnose s drugim osobama zbog čega su u potpunosti ovisne o brizi druge osobe stavljene u nepovoljniji položaj. Sukladno tome, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je nadležno ministarstvo da predložene odredbe zakona stavljaju u nepovoljniji položaj posebice osobe s teškim intelektualnim, psiho-socijalnim oštećenjem, autizmom i osobe s gluho-sljepoćom. Drugi primjer stavljanja u nepovoljniji položaj, odnosno nejednakog postupanja u kojem nema ZSD-om propisane diskriminacijske osnove tiče se ostvarivanja prava na dječji doplatak za dijete s težim oštećenjem zdravlja nakon navršene 27. godine života. Iako se sukladno ZSD-u takvo razlikovanje ne može smatrati diskriminacijom budući da nema odgovarajuće osnove, pritužitelji smatraju da su diskriminirani u odnosu na one koji su to pravo ostvarili do 01.01.2002. godine pa im pripada doplatak za djecu i nakon navršene 27. godine života. Obzirom da taj propis još uvijek nije donesen (a proteklo je već više od 10 godina), to se u nepovoljnijem položaju nalaze osobe koje prije 2002.g. iz različitih razloga nisu ostvarile pravo na dječji doplatak po osnovu težine oštećenja zdravlja utvrđenoj u sustavu socijalne skrbi, iako takva težina postoji od rođenja.

3) Preporuke

- 1) Potrebno je deklarirano inkluzivno/uključujuće obrazovanje od predškolskog do cjeloživotnog obrazovanja za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom stvarno i provesti poštujući time, pored ostalih međunarodnih i domaćih propisa, Zakon o suzbijanju diskriminacije u dijelu njegovih odredbi koje uređuju institut razumne prilagodbe i to kroz donošenje propisa koji će sustavno riješiti pitanje podrške za uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sustav redovnog obrazovanja kao preduvjet njihovom zapošljavanju i neovisnom životu u zajednici.
- 2) Preporuča se Vladi da prilikom donošenja zakonskih akata i propisa te prilikom njihovih izmjena i dopuna ima u vidu da je Konvencija o pravima osoba s invaliditetom kao osobe s invaliditetom nedvosmisleno definirala osobe s invaliditetom kao osobe s tjelesnim, senzoričkim, intelektualnim i mentalnim oštećenjima te da je nedopustivo stavljanje u nepovoljniji položaj osoba s različitim vrstama invaliditeta
- 3) Potrebno je prava osoba s invaliditetom temeljiti na individualnoj procjeni potreba i ne podržavati razlike u pravima s obzirom na uzrok i vrstu invaliditeta
- 4) Potreban je daleko veći angažman na promicanju dostojanstva osoba s invaliditetom i suzbijanju neželjenih ponašanja koja uzrokuju strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje za

osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. S tim u vezi preporuča se da se u predloženi školski predmet Građanski odgoj i obrazovanje obavezno uvede tema o invaliditetu kao dijelu ljudske različitosti i da se po mogućnosti provedu kampanje u svrhu promicanja pozitivnog i podržavajućeg pristupa osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju i nužnosti poštivanja invaliditeta kao ljudske različitosti

Potrebno je osigurati proračunska sredstva za osiguravanje pristupačnosti dobrima i uslugama za osobe s invaliditetom unatoč nepovoljnim gospodarskim kretanjima jer su ona preduvjet ostvarivanja ljudskih prava osoba s invaliditetom.

3.11. ŽENE S INVALIDITETOM

Republika Hrvatska članica je Europskog koordinacijskog foruma za praćenje *Akcijskog plana Vijeća Europe za osobe s invaliditetom od 2006. do 2015. godine (CAHPAH)*, u sklopu kojeg je formiran *Odbor za zaštitu i unaprjeđivanje prava žena i djevojaka s invaliditetom (CAHPAH-WGD)*. Pravobraniteljica za OSI sudjelovala je kao predstavnica RH u radu Odbora čiji je zadatak bio sagledavanje situacije na području zaštite i promicanja prava djevojčica i žena s invaliditetom u zemljama članicama VE kroz usmena i/ili pisana očitovanja te izrada analitičkog izvještaja na osnovu tih očitovanja i davanje preporuka zemljama članicama na temelju izvješća. Zadatak pravobraniteljice bio je istražiti i izvijestiti Odbor o položaju djevojčica i žena s invaliditetom u zemljama članicama VE u *području sudjelovanja u javnom i političkom životu te donošenja odluka*. Zemljama članicama poslani su upitnici s ciljem stjecanja uvida u stanje prava žena i djevojčica s invaliditetom u ova dva konkretna područja. Odgovori koji su zaprimljeni uglavnom su se odnosili na položaj OSI općenito bez prikazivanja specifičnosti žena s invaliditetom odnosno njihovog sudjelovanja u javnom i političkom životu. U RH, Nacionalna strategija propisuje mjere i aktivnosti usmjerene promicanju i poticanju sudjelovanja žena s invaliditetom u političkom i javnom životu zajednice. Aktivno sudjelovanje žena s invaliditetom u životu zajednice ponajprije je izraženo kroz njihov rad u udrugama OSI, u okviru kojih provode brojne projekte usmjerene afirmaciji prava i poboljšanju kvalitete života svih OSI pa tako i žena s invaliditetom. Nadalje, u RH postoji značajan broj iznimno uspješnih žena s invaliditetom u sportu, umjetnosti i kulturi koje na najbolji mogući način promoviraju mogućnosti žena s invaliditetom. Uzimajući u obzir činjenicu da se u posljednja tri parlamentarna izborna ciklusa udio žena u Hrvatskom saboru nije bitno mijenjao, izbori za Hrvatski sabor 2011. prepoznati su kao prilika za važan iskorak u pravcu nadilaženja ovog „staklenog stropa“ i uspostave uravnotežene zastupljenosti oba spola u političkom odlučivanju. Iz niza saznanja proizašle su i preporuke upućene Odboru, a ovdje navodimo neke od njih te naglašavamo kako je potrebno: pratiti i poticati ravnopravno sudjelovanje žena s inv. u ostvarivanju njihovog biračkog prava, poduzeti mjere za osnaživanje žena s inv. u vođenju organizacija civilnog društva i omogućiti im sustavnu podršku; potaknuti osnivanje organizacija civilnog društva na regionalnoj i lokalnoj razini u svrhu zastupanja i zagovaranja zajedničkih interesa žena s invaliditetom, a u cilju donošenja strategija i politika te im omogućiti kontinuirano financiranje; putem medija poticati prepoznatljivost sposobnosti, vještine, mogućnosti žena s inv. nasuprot njihovim problemima vezanim za invaliditet; pružanje prilike i poticanje žena s inv. na sudjelovanje u kulturnim i sportskim aktivnostima, od predškolske do starije životne dobi. Konačne zaključke Odbora očekujemo uskoro. Pravobraniteljica za OSI je tijekom 2011. godine, u suradnji s Pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova organizirala četiri tribine na temu „*Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*“. Tribine su organizirane u Zadru, Rijeci, Slavanskom Brodu i Čakovcu. Kao sudionici prisustvovala su same žene s invaliditetom (članice udruga osoba s invaliditetom) i predstavnici institucija, a događaji su bili popraćeni od strane lokalnih medija. Cilj ovih događanja bio je osnaživanje položaja žena s invaliditetom na svim područjima života, jačanje svijesti i uklanjanje predrasuda prema ženama s invaliditetom te njihovo prihvaćanje kao aktivnih i ravnopravnih članova društva. Glavni govornici na ovim tribinama bile su upravo žene s inv. koje su na ovaj način javno progovorile o svojim potrebama, kao i problemima i zaprekama s kojima se susreću u svakodnevici, neovisno radi li se o obitelji, radnom mjestu, široj društvenoj zajednici ili instituciji. Naročito se moglo čuti o predrasadama s kojima se susreću žene s inv. – o njihovoj sposobnosti da budu dobre domaćice i majke te o njihovoj sposobnosti da se nose sa radnim zadacima na radnom mjestu. Kod ostvarivanja prava s osnove invaliditeta najviše se pritužbi odnosilo na ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu. Istraživanju položaja žena s inv. te promicanju njihovih prava značajno su doprinijele udruge civilnog društva svojim projektima.

Na dan 07. veljače 2012. zabilježeno je 519 181 OSI od čega su 206 550 (39,8%) žene. *Žene s invaliditetom su u oko 77% nižeg obrazovnog nivoa (završena osmogodišnja ili četverogodišnja osnovna škola ili nemaju u*

potpunosti završenu osnovnu školu), što je zabrinjavajuća činjenica. Niski obrazovni status negativno utječe na mogućnost zapošljavanja, ekonomsku neovisnost i uključenost u zajednicu.

Zaključak: Smatramo kako je nužno sustavno promicanje poštivanja prava i mogućnosti žena s invaliditetom. Same žene s inv. djelovanjem kroz organizacije civilnog društva svojim aktivnostima mogu značajno doprinijeti postizanju ovog cilja. Stoga je nužno omogućiti financiranje programa čija je svrha podizati razinu svijesti o postojanju i vrijednom doprinosu žena s inv. u društvenoj zajednici. Pri tome ne treba zaboraviti i na potrebu osnaživanja samih žena da se aktivnije uključe u život zajednice, u svim područjima i na svim razinama te da se nametnu kao njezini ravnopravni članovi.

3.12. MEĐUNARODNA SURADNJA

Ured POSI je u ovom izvještajnom razdoblju bio naročito aktivan u organizaciji skupova s međunarodnim sudjelovanjem kroz koje se osim razmjene iskustava radilo i na podizanju razine svijesti o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i njezinim praktičnim implikacijama na hrvatsko zakonodavstvo i položaj OSI u RH.

Kao primjer dobre prakse u zaštiti, promicanju i praćenju prava OSI u skladu s Konvencijom, Ured POSI je u više navrata pozvan da predstavi svoj rad na međunarodnim skupovima.

Skupovi u organizaciji POSI

U svrhu promicanja i uspostavljanja regionalne suradnje na području zaštite prava OSI, Ured POSI je 10. siječnja 2011. godine u Zagrebu uz financijsku pomoć UNDP-a organizirao okrugli stol na kojem su se okupili predstavnici pravobraniteljskih ureda iz Slovenije, Srbije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Crne Gore, Mađarske, Austrije i Hrvatske. Tema okruglog stola bila je *Uloga pravobraniteljskih ureda u zaštiti i promicanju prava osoba s invaliditetom*.

Uspostavljena suradnja nastavljena je sudjelovanjem predstavnika pravobraniteljskih ureda iz Makedonije, Srbije, Crne Gore i Kosova na drugom skupu s međunarodnim sudjelovanjem koji je organizirao Ured POSI 4. i 5. listopada 2011. u Šibeniku na temu poslovne sposobnosti i skrbištva. Skupu je nazočio i predstavnik Ministarstva rada i socijalne politike Bosne i Hercegovine. Kroz organizaciju skupa nastavljena je suradnja s UNDP-om i Uredom izaslanika za socijalne poslove pri Veleposlanstvu Republike Austrije, a uspostavljena je organizacijska suradnja s Regionalnim centrom UNDP-a u Bratislavi i Američkim veleposlanstvom.

Sudjelovanje na međunarodnim skupovima

U ožujku 2011. savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na *međunarodnom skupu organizacije osoba s invaliditetom World Disability Union* održanom u Istanbulu. Bilo je to nastojanje da se uz veliku podršku turske vlade osnuje svjetsko udruženje osoba s invaliditetom u kojem bi se više zastupala gledišta i specifičnosti manje razvijenih zemalja u međunarodnom pokretu osoba s invaliditetom.

26. i 27. listopada u Bruxellesu zamjenica pravobraniteljice sudjelovala je na *Radnom forumu u vezi provedbe Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom (UNCRPD)* u svojstvu predstavnice nezavisnog mehanizma za praćenje provedbe.

Predstavljanje Ureda POSI na međunarodnim skupovima

Zamjenik pravobraniteljice predstavio je rad Ureda POSI na međunarodnoj konferenciji održanoj 12. travnja u Ljubljani na temu *Uloga osoba s invaliditetom i države pri pripremanju izvješća o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom*. Ured POSI prikazan je kao nezavisni mehanizam.

Savjetnica pravobraniteljice govorila je o aktivnostima Ureda POSI na 4.-oj tematskoj radionici: *Uloga Nacionalnih struktura za zaštitu ljudskih prava u zaštiti i promicanju prava osoba s invaliditetom održanoj 24. i 25. svibnja 2011. godine u Kijevu*.

Savjetnica pravobraniteljice za OSI održala je izlaganje o načinu rada Ureda POSI kao primjera dobre prakse u zaštiti i promicanju prava OSI na *Regionalnoj konferenciji zemalja Istočne Europe, Kavkaza i Središnje Azije održanoj 2. i 3. lipnja 2011. u Ashgabat, Turkmenistan*.

Studijska putovanja i edukacije

Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je na dvotjednoj edukaciji iz područja *Pravna zaštita osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima u praksi* koja se održala od 4. do 14. srpnja 2011. godine u Budimpešti na Sveučilištu Središnje Europe (CEU).

Savjetnica pravobraniteljice boravila je na *studijskom putovanju u Talinu, Estonija* tijekom koje se upoznala s *institucijom estonskog pravobranitelja* i djelokrugom njegovog rada te stekla korisna znanja o metodologiji rješavanja slučajeva, a naročito vezano uz postupanja pravobranitelja kod pritužbi za diskriminaciju.

Uspostavljanje kontakata s međunarodnim organizacijama i institucijama

Uspostavljen je kontakt s Međunarodnom organizacijom rada (International Labour Organization – ILO) preko ureda u Ženevi, Odjela za radne vještine i zapošljivost.

Pravobraniteljica je održala sastanak s predsjednikom Svjetske mreže korisnika i preživjelih psihijatrije World Network of Users and Survivors of Psychiatry-WNUSP) i jednim od glavnih tajnika Međunarodnog saveza osoba s invaliditetom (International Disability Alliance-IDA) gospodinom Moosom Saliem.

Međunarodne institucije koje su kontaktirale Ured POSI prilikom sastavljanja svojih izvještaja u području stanja prava osoba s invaliditetom u RH

U ovom izvještajnom razdoblju Ured je održao sastanke ili se kroz odgovore na pitanja uključio u izradu izvješća sljedećih institucija: *Delegacija Europske Unije u RH i Američko veleposlanstvo, Mental Disability Advocacy Center* (tijekom pripreme izvješća Daleko od očiju – Ljudska prava u psihijatrijskim bolnicama i ustanovama socijalne skrbi u hrvatskoj), *EU Agencija za temeljna prava (Fundamental Rights Agency)*.

Ured je sudjelovao u ispunjavanju monitoring tablice vezane uz poglavlje 19 Socijalna politika i zapošljavanje koje je vodilo Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija u dijelu koji se neovisnosti Ureda pri provođenju Zakona o suzbijanju diskriminacije i vođenja evidencije o slučajevima diskriminacije.

Pravobraniteljica za OSI i njezini suradnici sastali su se s *nezavisnom stručnjakinjom Europske komisije za prava djeteta Ankie Vandekerckhove* za vrijeme njezina posjeta Hrvatskoj 7. prosinca 2011.

3.13. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I ŠPORTU

Kako bi doprinijeli većem sudjelovanju OSI u kulturnim događanjima, Ured POSI je u 2011. zatražio podatke o pristupačnosti prostora muzeja u RH odnosno njihovoj usklađenosti s Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 151/05 i 61/07). Zamolba za dostavu podataka upućena je na adrese nasumce izabranih muzeja. Zaprimiti su podaci za 17 muzeja (50 % od odaslanih upita). Analizom podataka mogu se uočiti pomaci u postojanju svijesti o potrebi prilagođavanja prostora i osiguravanja pristupačnosti OSI, a vidljivo je i da se poduzimaju određene mjere. Međutim, mnogi muzeji nemaju osiguranu pristupačnost u vidu podrške za osobe s oštećenjem sluha i vida, a kod većine je uočena i prisutnost arhitektonskih i komunikacijskih barijera. Pravobraniteljica je o navedenoj tematici održala sastanak s predstavnicom Ministarstva kulture od kojeg su također zatraženi podaci o aktivnostima na osiguranju pristupačnosti ustanovama u nadležnosti Ministarstva u 2011. godini kao i sredstvima koja su osigurana u državnom proračunu za 2012. godinu u svrhu uklanjanja prepreka, odnosno osiguranja pristupačnosti građevina OSI. Do trenutka pisanja ovog izvješća podaci još nisu zaprimljeni.

Uloga sporta kod OSI je znatno veća u odnosu na osobe bez invaliditeta jer osim što smanjuje stigmatu i diskriminaciju zbog invaliditeta, omogućava OSI da prepozna svoje sposobnosti i potencijale.

Na Zdravstvenom veleučilištu u Zagrebu provedeno je znanstveno istraživanje u području fizioterapije na temu „Odnos kvalitete života i bavljenja sportom kod osoba s invaliditetom“. Pravobraniteljica je također doprinijela da se navedeno istraživanje provede među skupinama OSI s različitim oštećenjima s područja Grada Zagreba i Zagrebačke županije. Ured POSI upoznat je s činjenicom da nedostaju sredstva za rad sa športašima s invaliditetom neovisno da li se radi o vrhunskom ili amaterskom sportu. Upravo iz tih razloga uputili smo preporuke jedinicama lokalne i regionalne samouprave i udrugama OSI da se potiče i više provode mjere i aktivnosti u svrhu razvoja sporta u zajednici. Uputili smo i preporuku MZOŠ-u za osiguranje sredstava iz državnog proračuna za 2012. kako bi se osigurao nesmetani rad HPO-a kao i osiguranje podrške sportašima s invaliditetom koji u 2012. sudjeluju na Paraolimpijadi u Londonu.

3.14. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom poseban značaj pridaje uključivanju osoba s invaliditetom u sve aktivnosti koje ih se tiču u skladu sa sloganom Konvencije *Ništa o nama bez nas*. Tako je i Uredu POSI suradnja s udrugama i savezima koje okupljaju osobe svih vrsta oštećenja i/ili djeluju u njihovom interesu od izuzetne važnosti. Suradnja se odvija kroz niz različitih aktivnosti. Kao i u proteklim izvještajnim razdobljima, udruge se i dalje pritužuju na probleme u financiranju osnovne djelatnosti udruga. Premda Ured za udruge Vlade RH ulaže napore da se sustavno uredi financiranje aktivnosti saveza i udruga OSI, ovo pitanje je i dalje neriješeno. U svibnju 2011. MZSS prestalo je raspisivati natječaje za financiranje osnovne djelatnosti udruga što je prema riječima nekih udruga dovelo u opasnost i njihovo daljnje djelovanje. Tim povodom su upozoravali da bi ukidanje udruga značilo gubitak socijalnih usluga koje pružaju svojim

članovima, a bez kojih bi oni ostali prepušteni sami sebi i ostajali u svojim domovima. Ured POSI je povodom pritužbi udruga uputio preporuku Vladinom Uredu za udruge u kojem smo upozorili da alternativni modeli financiranja udruga kroz obvezivanje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na pružanje financijske potpore programima udruga OSI nisu ustanovljeni i da se sukladno tome nije prihvatljivo da se prije toga ukida postojeći način financiranja. Ured POSI je uputio i preporuku potpredsjednici Vlade i ministrici socijalne politike i mladih o potrebi ulaganja daljnjih napora na rješavanje problema financiranja udruga. Podržala je inicijativu pokreta OSI u RH da se status odnosno prava i obveze udruga OSI definiraju posebnim zakonom kako bi se istaknula njihova specifičnost i važnost u odnosu na ostale udruge koje djeluju za opće dobro kako to predviđa Nacrt prijedloga *Zakona o organizacijama koje djeluju za opće dobro* koji je izradio Vladin Ured za udruge. Dok se ne uredi sustavno financiranje udruga i saveza potrebno je da Vlada RH sukladno svojoj nadležnosti i dalje poduzima mjere koje će osigurati njihovo neometano funkcioniranje kao pružatelja usluga podrške u zajednici o kojima neposredno ovise kvaliteta življenja, zdravlja i socijalne uključenosti djece s teškoćama u razvoju i OSI.

3.15. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Podizanje razine svijesti i promicanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao i o socijalnom modelu invaliditetu i pristupu utemeljenom na ljudskim pravima, Ured POSI provodio je sudjelovanjem u medijima, preko internetske stranice Ureda, organiziranjem tribina i drugih skupova, sudjelovanjem na skupovima u organizacija udruga osoba s invaliditetom i drugih institucija, posjete udrugama te kroz druge aktivnosti koje će biti prikazane u nastavku.

3.15.1. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA

U tiskanim i elektroničkim medijima u 2011. objavljena su, prema evidenciji Ureda pravobraniteljice, 76 priloga u kojima se spominje pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i/ili Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Pojedinačno se najviše napisa i objava (njih 13 od ukupnog broja) odnosilo na izmjenu Zakona o pučkom pravobranitelju i najavljeno spajanje svih pravobraniteljskih ureda u RH. 6 napisa i objava bilo je vezano uz zaštitu prava pojedinaca. Najviše su medijski bilo popraćene teškoće visoko slabovidne djece u dobivanju potrebnog ortopedskog pomagala pa bi se moglo zaključiti da je, uz napore roditelja i intervencije pravobraniteljice, i medijski pritisak umnogome pridonio da djeca dobiju potrebna pomagala iako se problem i dalje nije sustavno riješio. U ostalim slučajevima vezanim uz zaštitu prava pojedinaca novinari su tražili komentar Ureda pravobraniteljice na pojedine slučajeve vezane uz dobivanje statusa roditelja njegovatelja ili osobne invalidnine. Na izvještavanje o promotivnim aktivnostima koje je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom poduzela u svrhu promicanja položaja osoba s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju, Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a u ovom izvještajnom razdoblju, posebice, žena s invaliditetom, odnosilo se 55 medijskih objava.

Od 01.01. - 30.06. 2011. ukupno je zabilježeno 2548 objava u kojima se spominju osobe s invaliditetom. Najviše je objava zabilježeno u tiskanim medijima. Pojedinačno gledajući, mediji s najvećim brojem objava su Novi list (250 objava), Glas Slavonije (177 objava), Glas Istre (167 objava) te Slobodna Dalmacija (155 objava). Od elektroničkih je medija najviše objava bilo na HTV2 (121 objava). Žanrovski gledajući, prevladavala su izvješća (2172 objava). S obzirom na dosadašnja saznanja ističemo kako je potrebno unaprijediti kvalitetu članaka u smislu sadržaja koji se objavljuju u svrhu uklanjanja predrasuda i podizanja razine svijesti o specifičnostima i sposobnostima osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u društvu.

Mrežna stranica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Kako bi se omogućilo kvalitetnije prenošenje informacija, tijekom 2011. godine redizajnirana je internetska stranica Ureda i obogaćena novim sadržajima koji su predstavljeni savezima i udrugama osoba s invaliditetom na skupu povodom obilježavanja treće godišnjice službenog otvaranja Ureda 19. studenog 2011. godine. Planira se dinamična nadogradnja stranice ovisno o prijedlozima osoba s invaliditetom. Udruge i savezi zamoljeni su da na svojim internetskim stranicama istaknu stranicu Ureda POSI kako bi nam se njihovi članovi mogli lakše obratiti i informirati se.

Sudjelovanja na događanjima i skupovima u organizaciji udruga OSI i drugih institucija

Pravobraniteljica, njezini zamjenici i savjetnici koriste sudjelovanja na skupovima u organizaciji osoba s invaliditetom kao i drugih institucija na teme od značaja za osobe s invaliditetom kako bi se informirali o

položaju i problemima s kojima se susreću, ali i kroz aktivno sudjelovanje doprinosili podizanju razine svijesti o Konvenciji i socijalnom modelu invaliditeta. Pri tome nastojimo što je više moguće biti prisutni i u drugim dijelovima Hrvatske izvan Zagreba svjesni činjenice da je upravo u manjim mjestima najveća potreba za informacijama. Osim sudjelovanja na događanjima, tijekom obilazaka hrvatskih županija pravobraniteljica organizira savjetovanja i susrete s udrugama osoba s invaliditetom i njihovim članovima.

Ostale aktivnosti Ureda POSI na podizanju razine svijesti

Pravobraniteljica je održala predavanja o Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, socijalnom modelu invaliditeta i nadležnosti i aktivnostima Ureda POSI studentima studijskih smjerova socijalne pedagogije i rehabilitacije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Zamjenica pravobraniteljice Mira Pekeč Knežević i savjetnica Vesna Mužina objavile su stručni članak u priručniku za nastavnike u izdanju nakladničke kuće Znamen pod nazivom *Obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju (iskustvo Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom)*. Savjetnice pravobraniteljice Vesna Mužina i Sunčica Pivčević objavile su stručni članak o Zakonu o socijalnoj skrbi u glasilu Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) pod nazivom *Novi Zakon- korak ka ravnopravnom uključivanju*, Glasnik HUPT-a, 23. prosinca 2011. godine.

3.16. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PRAVNIH PROPISA I PODUZIMANJE MJERA RADI POBOLJŠANJA POLOŽAJA OSOBA S INVALIDITETOM

U nastavku donosimo popis pravnih propisa čije je izmjene i/ili dopune predlagala pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i informaciju o prihvaćanju odnosno neprihvaćanju prijedloga i preporuka.

Nacrt konačnog prijedloga Zakona o socijalnoj skrbi - Prijedlozi su djelomično prihvaćeni.

Odluka o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole u 2011./2012.

Odluka je izmijenjena i prijedlozi Ureda su djelomično prihvaćeni.

Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta - Prijedlozi su djelomično prihvaćeni.

Naknada do zaposlenja - U Zakonu o socijalnoj skrbi (NN, br. 57/11) prijedlozi Ureda nisu prihvaćeni, ali su prihvaćeni izmjenama navedenog Zakona početkom 2012.

Konačni Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi -Prijedlog je prihvaćen.

Pravilnik o načinu postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika, ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava - Prijedlozi su djelomično prihvaćeni.

Nacrt kurikulumu građanskog odgoja i obrazovanja sukladno NOK-u

Nacionalni program promicanja i zaštite ljudskih prava 2012. – 2015. - Nacionalni program nije donesen do kraja 2011. godine.

Mišljenje o Konačnom nacrtu „Analize stanja prava djece i žena u Republici Hrvatskoj“

Upućeni prijedlozi djelomično su prihvaćeni.

Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalima (NN, br.7/12, 14/12, 23/12, 25/12) – Primjedbe su djelomično uvažene.

Pravo na naknadu plaće za vrijeme bolovanja radi njege osigurane osobe s invaliditetom – prijedlog izmjene Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN, br. 150/08, 94/09, 153/09, 71/10, 139/10, 49/10, 22/12)- Preporuka nije uvažena.

Zakon o udomiteljstvu (NN, br. 90/11)- Velika većina prijedloga je uvažena.

Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama (NN, br. 85/08, 110/08, 34/11)-Tijekom 2011. godine ponovili smo primjedbe Ministarstvu obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, kao i Ministarstvu socijalne politike i mladih, no nismo uspjeli potaknuti izmjene Zakona.

Kazneni zakon (NN, br. 125/11) - Prijedlozi su prihvaćeni djelomično.

Prijedlog za žurno donošenje posebnog zakona za osobe s invaliditetom temeljem Izvješća Ustavnog suda RH broj U-I-1812/2006 od 19. studenog 2008. -

Temeljem brojnih pritužbi na Zakon o doplatku na djecu (NN, br. 94/01, 138/06, 107/07 i 61/11), upućen je prijedlog Vladi RH i Saboru RH za žurnim donošenjem posebnog propisa o pravima osoba s invaliditetom. Svoje je izvješće Ustavni sud uputio Vladi RH 2008. godine, od čega je prošlo skoro 3 godine, a da nadležno Ministarstvo, odnosno Vlada RH nije poduzela mjere, premda je sam Zakon o doplatku za djecu mijenjan 20. svibnja 2011. (NN, br. 61/11) sporni članci 12. i 38. nisu mijenjani.

Pravilnik o znaku pristupačnosti – izmjena Pravilnika je odgođena

Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći

Prijedlog izmjene i dopune Zakona o javnim cestama

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (NN, br. 143/02 i 33/05)-

Ministarstvo do dana pisanja izvješća nije pristupilo izmjeni navedenog Zakona.

Upozorenja radi zaštite prava osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu

Upozorenje radi učinkovitijeg nadzora u zatvorskom sustavu

Upozorenje radi povrede prava osoba s invaliditetom u zatvorskom sustavu RH

Preporuke u području pristupačnosti odnosile su se:

Preporuka radi osiguravanja elemenata pristupačnosti

Preporuka upućena osnivačima - MZSS, Gradu Zagrebu i Hrvatskoj udruzi za školovanje pasa vodiča i mobilitet - na temelju rezultata izvršenog obilaska Centra za rehabilitaciju Silver

Primjena znaka pristupačnosti izdanog u EU

Upozorenje radi nepristupačnih novih prostora Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom

Pristupačnost prostora muzeja osobama s invaliditetom

Potpora projektu „Govorni on-line udžbenik za osobe s invaliditetom“ Udruge MS Zagreb

Potpora projektu „Kuna za samostalnost“

Potpora projektu „Centar za informiranje, edukaciju i tehničku podršku korisnicima oštećenog vida“

Preporuke u području zdravstvene zaštite odnosile su se:

- u svrhu unapređenja bolničkog liječenja medicinskom rehabilitacijom

- radi nužnosti provedbe edukacije zdravstvenih djelatnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom

- radi unapređenja zdravstvene zaštite u psihijatrijskim bolnicama

Pismo podrške radi ukidanja biološke terapije za djecu s autoimunim bolestima

- radi ostvarivanja radnopravnog statusa roditelja pomoraca u kontekstu ostvarivanja prava iz Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama

- radi registracije ortopedskih pomagala za slabovidne osobe

Preporuke u području socijalne zaštite odnosile su se na:

- isplate novčanih naknada korisnicima doplatka za pomoć i njegu i osobne invalidnine

- lišenje poslovne sposobnosti i skrbništvo

- status roditelja njegovatelja

- status stipendije u ostvarivanju prava na osobnu invalidninu

- uslugu osobnog asistenta

Preporuke u području odgoja i obrazovanja odnosile su se na:

- oblike potpore učenicima s teškoćama u razvoju

- odobravanja subvencionirane prehrane na Filozofskom fakultetu u Zagrebu

Preporuke u području mirovinskog osiguranja odnosile su se na:

- poboljšanje sustava mirovinskog osiguranja

- cijenu vještačenja postotka tjelesnog oštećenja koja se naplaćuje korisnicima izvan mirovinskog osiguranja

- prijedlog Ministarstvu za poduzimanje mjera glede provođenja Odluke Ustavnog suda br. U-III-64744/2009 od 03.11.2010. o uspostavi učinkovitog nadzora nad kvalitetom zdravstvene zaštite u cijelom zatvorskom sustavu

Preporuke u području zapošljavanja odnosile su se na:

- preporuku svim javnim tijelima na zakonsku obvezu davanja prednosti pri zapošljavanju osobi s invaliditetom

- Potpora projektu Centra tehničke kulture Rijeka za zapošljavanje socijalno isključenih skupina

Ostale preporuke:

Preporuka za osiguravanje sredstava za izvršenje mjera predviđenih Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine

Potpora sportašima/cama s invaliditetom upućena Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa

Preporuka upućena Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi za provođenjem inspekcijskog nadzora te donošenje internog naputka kojim bi se upozorilo na poštivanje zakonskih odredbi prilikom raspisivanja natječaja

Potpora projektu „Što više znamo, bolje ćemo razumjeti što trebamo raditi“

Preporuka radi sufinanciranja osnovne djelatnosti nacionalnim savezima udruga osoba s invaliditetom i udrugama osoba s invaliditetom u područjima u kojima ne postoji nacionalni savez

Preporuka radi omogućavanja glasovanja osoba s invaliditetom

Preporuka radi oslobođenja od plaćanja carine za fizičke osobe - uvoz predmeta za potrebe osoba s invaliditetom

Preporuka u vezi postupanja policijskih službenika prema osobi s invaliditetom

4. OPĆE POSLOVANJE UREDA

Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07), Poslovníkom pravobranitelja za osobe s invaliditetom (NN, br. 103/08) i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, propisani su djelokrug rada, ustroj i broj državnih službenika. Ured je od 2010. ekipiran planiranim brojem službenika (šest) i namještenika (jedan) sukladno Pravilniku o unutarnjem redu čija je zadnja izmjena bila u 2009. godini. Tijekom 2011. Ured nije zapošljavao nove djelatnike. Ured od svog osnivanja 2008. godine bilježi rast broja aktivnosti i djelovanja pa je shodno tome sve izraženija potreba za izmjenom podzakonskog akta i njegovog usklađivanja u dijelu koji se tiče zapošljavanja djelatnika, s konkretnim potrebama izvršavanja aktivnosti koje proizlaze iz djelokruga rada temeljem Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom. Tijekom 2011. godine primijećeno je da je nedostatak kapaciteta u vođenju administrativnih i informatičkih, ali i stručnih poslova usporavao izvršavanje planiranih zadataka, ali isto tako i provedbu niza aktivnosti na zaštiti i promicanju prava osoba s invaliditetom na područjima izvan sjedišta Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

5. FINANCIJSKO POSLOVANJE UREDA

Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2011. godinu. Od planiranih sredstava u iznosu 3.364.748 kn, ukupni rashodi iznose 3.296.496 kn ili 97,97 %. Rashodi za zaposlene planirani su u iznosu od 2.207.748 kn, a potrošeno je 2.187.679 kn ili 99,09 %. Do kraja 2011. godini u Uredu je bilo zaposleno 11 djelatnika od kojih su 1 namještenik, 7 državnih službenika/ce i 3 dužnosnika/ce. U 2011. godini sukladno Zakonu o javnoj nabavi Ured je nabavio službeno vozilo koje je bilo nužno potrebno jer kombi koji je do tada korišten u službene svrhe, nije bilo moguće staviti na raspolaganje drugim djelatnicima budući da je to vozilo posebno prilagođeno za potrebe pravobraniteljice i bez kojeg ona nije u mogućnosti obavljati poslove vezane za rad Ureda. Proračunska sredstva koja su bila na raspolaganju u 2011. godini, iako su gotovo u potpunosti iskorištena, nisu bila dovoljna za nabavu uredskog programa koji bi omogućio bolju sistematizaciju podataka, te samim time unaprijediti kvalitetu rada Ureda.

6. ZAKLJUČAK

Uključivanje u zajednicu osoba s invaliditetom preduvjet je njihovog izlaska iz izolacije, prevladavanja siromaštva i položaja zavisnosti, a moguće je jedino uz osiguravanje potrebnih oblika podrške i poštivanja njihovih potreba. Osobe s invaliditetom treba prihvatiti na svim razinama društva kao punopravne članove koji mogu doprinijeti cjelokupnom razvoju društva. Unatoč određenim pomacima u dostizanju potrebne razine prava, te niza aktivnosti, programa i politika usmjerenih na izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom, one i dalje nisu u dovoljnoj mjeri uključene u zajednicu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Najvažnija pitanja vezana za unaprjeđivanje prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju danas su pitanja razvoja usluga podrške u zajednici za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji kao preduvjeta prevenciji institucionalizacije odnosno njihovom izdvajanju iz obitelji i sredine u kojoj žive da bi im se potrebna skrb i njega pružile negdje drugdje. Zbog nedostatnog broja službi podrške neovisnom življenju u zajednici, mlađe osobe kod kojih dođe do invaliditeta uslijed ozljeda ili bolesti smještavaju se u domove za starije i nemoćne osobe koje po svojim normativima nikako ne

zadovoljavaju njihove potrebe. Jednako tako, mnoge osobe s intelektualnim i mentalnim invaliditetom nemaju mogućnost odabrati gdje i s kim će živjeti i živjeti nenametnutim načinom života kako to predviđa Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Suprotno tome, kao što smo isticali i u proteklim izvješćima, liste čekanja na smještaj u neku od ustanova socijalne skrbi i dalje rastu.

S obzirom da usluga osobnog asistenta izravno prevenira institucionalizaciju i omogućava neovisniji život osobi s najtežom vrstom invaliditeta i lakše funkcioniranje obitelji koja o njoj brine, smatramo potrebnim sustavno urediti da pravo na odgovarajuće oblike asistencije mogu ostvariti i osobe s različitim vrstama teškog invaliditeta, a ne samo tjelesnim. Određenu vrstu asistencije i pomoći u ostvarivanju nezavisnog života u zajednici trebalo bi razviti i za osobe s intelektualnim i psiho-socijalnim teškoćama, a potrebno je osigurati asistenciju u vidu prevoditelja za znakovni jezik za gluhe i gluho-slijepe osobe. Asistencija bi također olakšala život slijepih osoba, posebice njihovo kretanje u nepoznatoj sredini.

Umjesto pružanja potrebne podrške u funkcioniraju, neke kategorije osoba s invaliditetom kojima je takva pomoć potrebna lišavaju se poslovne sposobnosti, čime se ozbiljno zadire u njihova temeljna ljudska prava. Ni četiri godine nakon stupanja na snagu UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom ne postoji svijest među zakonodavcima da je nužno što prije započeti s promjenom takvog sustava zaštite interesa osoba s invaliditetom.

Kao rezultat niza propusta u politici skrbi o osobama s autizmom kroz odluke koje su ne samo stručno nego i pravno dvojbene, možemo reći da se danas teško krše prava djece i odraslih osoba s autizmom. Sadašnji ustroj i rad Centra za autizam u velikom dijelu nije u skladu s propisima budući da osnovna škola, što Centar po svojoj organizacijskoj strukturi jest, ne može pružati usluge smještaja niti provoditi zdravstvenu i socijalnu zaštitu koja je zbog složenosti autizma nužna. Djeca s autizmom nemaju sustavno osiguranu dijagnostiku i ranu intervenciju, a odrasli iznad 21. godine života trenutno se protuzakonito zbrinjavaju u ustanovi odgoja i obrazovanja budući da druge mogućnosti nemaju. Zbog složenosti ovog oštećenja potrebno je osigurati multidisciplinarni pristup što znači da je neophodno sudjelovanje različitih ustanova i sustava. Osim osoba s autizmom, zbog neprepoznatljivosti u sustavima preko kojih se ostvaruju prava osoba s invaliditetom u nepovoljniji položaj su stavljene i gluho-slijepe osobe i osobe oboljele od rijetkih bolesti.

Kod osoba s duševnim smetnjama odnosno psiho-socijalnim oštećenjem je više nego kod svih drugih vrsta oštećenja prisutna visoka razina stigmatizacije i predrasuda. Njih se često smatra ne samo potpuno nesposobnima za bilo kakvu interakciju u društvu i radno nesposobnima, već i opasnima za okolinu. Za razliku od osoba s drugim vrstama oštećenja, oni se zbog prirode svoga oštećenja nisu udruživali u udruge civilnog društva koje bi vršile ulogu destigmatizacije, uklanjanja predrasuda i traženja više razine prava. Osobe s duševnim smetnjama u mnogome su u hrvatskom društvu zakinute i nalaze se u nepovoljnijem položaju od osoba s drugim vrstama invaliditeta. Tako se primjerice liječenje osoba s ovom vrstom oštećenja provodi uglavnom na razini bolničkog liječenja. Zbog nepostojanja izvanbolničkog sustava liječenja, tzv. psihijatrije u zajednici i usluga koje bi predstavljale potporu samostalnom življenju kao i nedostatka rehabilitacije dolazi do višestrukih hospitalizacija ili smještaja u domove socijalne skrbi u kojima često provedu cijeli život socijalno isključeni i izolirani i često u potpunosti lišeni poslovne sposobnosti.

Usprkos postojanju zakonske regulative kojom se nalaže gradnja objekata koji će biti pristupačni svim osobama smanjene pokretljivosti, za osobe s invaliditetom i dalje nije pristupačan čitav niz usluga i sadržaja dok komunikacijske barijere otežavaju uključivanje osoba s osjetilnim oštećenjima. Nužno je osvijestiti da je osiguranje različitih elementa pristupačnosti temelj ostvarivanja svih ostalih prava osoba s invaliditetom.

Profesionalna rehabilitacija za osobe s invaliditetom predstavlja preduvjet za zapošljavanje na otvorenom tržištu rada, u zaštićenim uvjetima ili u nekom drugom modelu samo/zapošljavanja. Reguliranje postupka profesionalne rehabilitacije u dva propisa i dva različita sustava, na neki način zamagljuje činjenicu da sustavna i kvalitetna profesionalna rehabilitacija u stvari ne postoji.

Područje profesionalne rehabilitacije ostalo je neuređeno i nedorečeno, nisu osnovane ustanove za profesionalnu rehabilitaciju, nije uspostavljen odgovarajući sustav vještačenja, a nema niti odgovarajućeg institucionalnog i financijskog okvira.

Jednako je teška situacija i u području zapošljavanja – vrlo se često ne poštuje prednost pri zapošljavanju osoba s invaliditetom kao ni obveza kvotnog zapošljavanja. Pitanje razumne prilagodbe u području rada i zapošljavanja, dostupnost otvorenog tržišta rada, promicanje programa strukovne i profesionalne rehabilitacije, primjereno zakonodavstvo – samo je dio obaveza koje u području profesionalne rehabilitacije, zapošljavanja i rada nisu zadovoljavajuće poštivane.

Trebat će puno vremena, energije i truda da se stvore zakonski preduvjeti većem uključivanju osoba s invaliditetom u društvo na ravnopravnoj osnovi s drugima. Smatramo da je za veliki broj mjera koje bi znatno unaprijedile kvalitetu življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji ipak presudna spremnost da ih se prihvati kao ravnopravne članove zajednice. Trenutno je u hrvatskom društvu težak položaj svih građana. Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju su zbog svojih teškoća posebno ranjivi i time dodatno izloženi negativnim gospodarskim trendovima. Pitanje osiguravanja podrške za izjednačavanje mogućnosti svih građana nije pitanje milosrđa nego pitanje ljudskih prava i obaveze države da ih se poštuje i u razdobljima gospodarskih teškoća. Štednja na osobama s invaliditetom nipošto nije prihvatljiva jer osim što neposredno ugrožava zdravlje i kvalitetu života ljudi, dovodi do još većih troškova uslijed njihovog pogoršanja. Pri tome je vrlo bitno da naknade i usluge budu ciljane i da ih uistinu dobiju oni kojima su one zbog težine najpotrebnije.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom već u svojim općim načelima predstavlja najznačajniji putokaz za sve odluke, politike, programe i aktivnosti koje kao društvo i pojedinci poduzimamo kad se radi o osobama s invaliditetom. Područja koja smo istakli u cjelokupnom izvješću, a posebno u zaključnim razmatranjima, pokazuju gdje se zakazalo i nedovoljno postiglo: poštivanje osobne autonomije, sloboda izbora i neovisnost osoba, nediskriminacija, poštivanje razlika i prihvaćanje invaliditeta kao dijela ljudske raznolikosti, jednakost mogućnosti, pristupačnost, jednakost između muškaraca i žena, poštivanje sposobnosti razvoja djece s teškoćama u razvoju - u svim pritužbama osoba s invaliditetom upućenih pravobraniteljici može se pronaći odsutnost pojedinog od ovih načela.

Stoga ova načela treba ugraditi u sve buduće politike, postupanja i zakonodavna rješenja, jer ćemo tek tada moći govoriti o društvu jednakih.